

**UCHWAŁA NR XXXIV.157.2013
RADY GMINY ZBÓJNO**

z dnia 17 grudnia 2013 r.

**w sprawie przyjęcia Programu Ochrony Środowiska Gminy Zbójno na lata 2013-2016
z perspektywą na lata 2017-2020.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2013 poz. 594, poz. 1318) art. 17 ust. 1 w związku z art. 18 ust.1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 1232) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Ochrony Środowiska Gminy Zbójno na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020 stanowiący załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc uchwała Nr XV/73/2004 Rady Gminy Zbójno z dnia 28 czerwca 2004 roku w sprawie przyjęcia Programu ochrony środowiska na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016 oraz Planu gospodarki odpadami na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zbójno.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Lech Dąbrowski

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA GMINY ZBÓJNO

**na lata 2013 – 2016
z perspektywą na lata 2017 - 2020**

Zbójno, czerwiec 2013 r.

Spis treści

I. Diagnoza stanu.....	4
1. <i>Wstęp</i>	4
1.1 Podstawa prawna i cel sporządzenia programu	4
1.2 Zakres i metoda opracowania	4
1.3 Baza informacyjna, materiały wyjściowe	5
1.4 Korelacja z dokumentami programowymi krajowymi i wojewódzkimi.....	6
1.5 Korelacja z dokumentami programowymi powiatowymi i gminnymi	10
2. <i>Ogólna charakterystyka gminy Zbójno</i>	14
2.1 Położenie, demografia, komunikacja, gospodarka.....	14
2.2 Ogólna charakterystyka środowiska geograficzno-przyrodniczego.....	16
2.3 Zasoby surowców naturalnych	20
2.4 Położenie na tle obszarów chronionych.....	20
3. <i>Ocena stanu środowiska na terenie gminy Zbójno</i>	22
3.1 Wprowadzenie	22
3.2 Wody powierzchniowe	22
3.3 Wody podziemne	23
3.4 Stan czystości powietrza atmosferycznego	23
4. <i>Zagrożenia środowiska</i>	25
4.1 Powietrze atmosferyczne i hałas	25
4.2 Pola elektromagnetyczne	26
4.3. Gospodarka odpadami	27
4.4. Gospodarka wodno-ściekowa	28
5. <i>Najważniejsze problemy ekologiczne</i>	28
II. Program ochrony środowiska.....	31
1. <i>Założenia wstępne</i>	31
2. <i>Cele ekologiczne założone w Programie</i>	31
2.1 Wprowadzenie	31
2.2 Obszary priorytetowe	32
3. <i>Program działań dla ochrony środowiska na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020</i>	33
3.1 W zakresie ochrony i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych	33
3.2 Program działań w zakresie poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.....	39
4. <i>Strategia realizacji Programu</i>	44

4.1 Założenia	44
4.2 Instrumenty realizacji Programu.....	44
4.3 Uspołecznienie Programu, edukacja ekologiczna	47
5. <i>Zarządzanie Programem</i>	48
5.1 Instytucje odpowiedzialne, kompetencje gminy	48
5.2 Monitoring	50
6. <i>Przewidywane koszty realizacji Programu</i>	54
7. <i>Załączniki</i>	55
Załącz. 1 Wybrane akty prawne	55
Załącz. 2 Literatura i wybrane dokumenty programowe.....	56

I. Diagnoza stanu

1. Wstęp

1.1 Podstawa prawna i cel sporządzenia programu

Zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 1232) organy wykonawcze województw, powiatów i gmin, w celu realizacji polityki ekologicznej państwa, sporządzają programy ochrony środowiska.

Programy te określają w szczególności (art. 14 ust. 1):

- cele ekologiczne,
- priorytety ekologiczne,
- poziomy celów długoterminowych,
- rodzaj i harmonogram przedsięwzięć ekologicznych,
- środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

Dla samorządu gminnego program taki sporządza wójt gminy, a uchwała rada gminy.

Uchwalony przez radę na podstawie art. 18 ww. ustawy, program ochrony środowiska jest podstawą działań w kierunku stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska, w tym realizacji wybranych programów branżowych.

Programy ochrony środowiska, zgodnie z art. 14 ww. ustawy, przyjmuje się na 4 lata z tym, że przewidziane w niej perspektywiczne działania obejmują kolejne 4 lata. Z wykonania programu organ wykonawczy gminy sporządza co 2 lata raporty, które przedstawia radzie gminy.

1.2 Zakres i metoda opracowania

Spełniając wymogi ustawowe Wójt gminy Zbójno przystąpił do opracowania aktualizacji Programu ochrony środowiska gminy Zbójno. Przyjęto, że Program obejmie okres 2013 – 2016, a perspektywa 2017 – 2020.

Prace nad pierwszym etapem opracowania, na które składa się przegląd wybranych dokumentów i opracowań strategicznych, programowych i planistycznych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz ocena stanu środowiska gminy Zbójno zostały wykonane do końca maja 2013 r. Ocena stanu środowiska w gminie zawiera

analizę stanu środowiska na jej obszarze na koniec 2012 r. w zakresie poszczególnych komponentów przyrodniczych oraz identyfikację i rejonizację zagrożeń środowiska w kontekście polityki ekologicznej państwa i województwa, a także w kontekście wymagań i standardów Unii Europejskiej.

Drugi etap prac obejmował określenie celów i priorytetów ekologicznych, wykaz zadań i harmonogram przedsięwzięć ekologicznych na terenie gminy oraz ich szacunkowe koszty, źródła finansowania i monitoring realizacji programu.

Projekt Programu, zaakceptowany przez Wójta gminy Zbójno i zaopiniowany przez Zarząd Powiatu Golubsko-Dobrzyńskiego, zostanie przedstawiony Radzie Gminy Zbójno do uchwalenia.

1.3 Baza informacyjna, materiały wyjściowe

Podstawę do sporządzenia oceny stanu środowiska gminy Zbójno stanowiły informacje, dane i materiały uzyskane z Urzędu Gminy w Zbójnie i jego jednostek organizacyjnych. W pracach nad Programem wykorzystano ponadto wszelkie dostępne materiały i opracowania, w tym: Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku, Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Włocławku, Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy, Starostwa Powiatowego w Golubiu-Dobrzyniu, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu oraz Nadleśnictwa Golub-Dobrzyń i innych.

Szczegółowy wykaz materiałów wykorzystanych w Programie znajduje się w końcowej części opracowania.

Przyjęto, że Program ochrony środowiska gminy Zbójno będzie nawiązywał zarówno do Strategii rozwoju gminy, Planu rozwoju lokalnego gminy, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak i do opracowanych na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym dokumentów przedmiotowych w zakresie ochrony środowiska, w tym w szczególności: Polityki ekologicznej państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016, Programu ochrony środowiska województwa z planem gospodarki odpadami kujawsko-pomorskiego na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018 i Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego oraz do Programu ochrony środowiska powiatu golubsko-dobrzyńskiego.

1.4 Korelacja z dokumentami programowymi krajowymi i wojewódzkimi

Podstawowym dokumentem krajowym w zakresie ochrony środowiska jest „Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2009 r. (Monitor Polski Nr 34, poz. 501). Dokument określa cele i zadania o charakterze systemowym ważnych dla stworzenia warunków do wykonywania ochrony środowiska. Poprawa jakości środowiska, realizacja zasady zrównoważonego rozwoju, powstrzymanie niekorzystnych zmian klimatu oraz ochrona zasobów naturalnych, w tym różnorodności biologicznej, to najważniejsze zadania polityki ekologicznej państwa na lata 2009–2012.

Polska musi sprostać trudnym zadaniom związanym z ochroną atmosfery i przeciwdziałaniem zmianom klimatu. Dlatego bardzo ważny dla naszego kraju jest udział w pracach nad pakietem klimatyczno-energetycznym. Wyzwaniem dla Polski będzie także sprostanie unijnym dyrektywom w sprawie jakości powietrza. Dla terenów, które nie spełniają unijnych standardów jakości powietrza, zostaną opracowane i zrealizowane programy naprawcze. Konieczna będzie również promocja najnowszych technologii służących ochronie środowiska, w tym promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii, a także szybka modernizacja przemysłu energetycznego. Zgodnie z polityką ekologiczną państwa, zasady ochrony środowiska i przyrody powinny być uwzględniane w planach zagospodarowania przestrzennego. W dokumencie duży nacisk położono na ochronę zasobów naturalnych. Zakończenie prac nad listą obszarów Natura 2000 będzie to miało istotne znaczenie dla przyspieszenia realizacji inwestycji infrastrukturalnych, takich jak: autostrady, kolektory kanalizacyjne, linie energetyczne, itp. W polityce ekologicznej państwa szczególną uwagę poświęcono lasom. Ważnym zadaniem będzie kontynuacja zalesień i zadrzewianie tzw. korytarzy ekologicznych (łączących kompleksy leśne), które mają ogromne znaczenie dla zachowania i rozwoju różnorodności biologicznej fauny oraz flory. W ciągu najbliższych lat jeszcze ważniejsze stanie się racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi, w szczególności wodą. Założono również bardziej racjonalne korzystanie z zasobów geologicznych i poprawę gospodarki odpadami, zwłaszcza komunalnymi. Priorytetem dla resortu środowiska będzie efektywne wykorzystywanie pieniędzy z Unii Europejskiej na wyposażenie kolejnych aglomeracji w oczyszczalnie ścieków i systemy wodno-kanalizacyjne, a także w nowoczesną gospodarkę odpadami. Podkreślono także znaczenie edukacji - podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, zgodnie z zasadą „myśl globalnie, działaj lokalnie”. Inne działania wymienione w dokumencie to m.in.: bezpieczeństwo

ekologiczne, w tym opracowanie oceny ryzyka powodziowego, ochrona gleb, rekultywacja terenów zdegradowanych, ochrona przed hałasem. Szacuje się, że na wykonanie zadań określonych w polityce ekologicznej na lata 2009-2012 trzeba będzie przeznaczyć ponad 66 mld zł, a na lata 2013-2016 ponad 63 mld zł.

Według Programu ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018 przyjętego Uchwałą Nr XVI/299/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 grudnia 2011 r. podstawowym celem polityki ekologicznej na obszarze województwa jest zachowanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego regionu w celu poprawy jakości życia jego mieszkańców oraz zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności województwa. Realizacja tego celu jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów ochrony środowiska oraz realizacji celów cząstkowych, do których należą:

- dalsza poprawa jakości wód powierzchniowych, zwłaszcza jezior,
- zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed degradacją,
- dalsza poprawa jakości powietrza atmosferycznego,
- poprawa warunków klimatu akustycznego,
- zapobieganie powodziom i skutkom suszy,
- wdrożenie i prowadzenie racjonalnego systemu gospodarowania odpadami,
- zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej regionu, z ograniczeniem populacji obcych gatunków roślin i zwierząt,
- zwiększanie lesistości województwa,
- ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i zdegradowanych,
- ochrona złóż kopalin przed nieracjonalną eksploatacją,
- kształtowanie systemu obszarów chronionych i dostosowanie go do nowych uwarunkowań prawnych,
- przeciwdziałanie poważnym awariom i poważnym awariom przemysłowym.

Ochronie wymaga system ekologiczny województwa, a wszystkie zagrożenia mogące zakłócić jego funkcjonowanie powinny być wyeliminowane. Konieczna jest poprawa jakości środowiska oraz wzbogacenie jego zasobów i walorów. Przestrzeganie zasad ochrony

i kształtowania struktur środowiska jest istotnym warunkiem dla osiągnięcia rozwoju zrównoważonego.

Osiągnięcie podstawowego celu ekologicznego będzie realizowane za pomocą sformułowanych czterech celów ekologicznych, które są zbieżne z celami Polityki ekologicznej państwa:

- poprawa jakości środowiska,
- zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii,
- ochrona i racjonalne użytkowanie zasobów przyrodniczych,
- działania systemowe w ochronie środowiska.

Cele ekologiczne wyznaczają określone priorytety ochrony środowiska i przyczyniają się do minimalizacji lub likwidacji zidentyfikowanych problemów ekologicznych.

Według Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, przyjętego uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r., obszar gminy Zbójno, podobnie jak całego powiatu golubsko-dobrzyńskiego, położony jest w obrębie jednej z czterech stref polityki przestrzennej, tzw. „wschodniej”. Jednostka ta obejmuje północno-wschodnią część województwa, położoną na północ i wschód od doliny Wisły. Zajmuje ona powierzchnię 4620 km², co stanowi 25,7% ogólnej powierzchni województwa. Użytki rolne zajmują tu 73,3%, a lasy 15,3% powierzchni strefy. Strefę zamieszkuje 334 tys. osób (15,9% ogółu ludności województwa), z czego tylko 35,1% stanowi ludność miejska. Gęstość zaludnienia wynosi 72,3 osób/km² (wskaźnik dla województwa – 116,9).

W oparciu o wyposażenie poszczególnych ośrodków w instytucje obsługi mieszkańców, ich pozycję w sieci osadniczej regionu i zasięg oddziaływania ustalono 6-stopniową hierarchię sieci osadniczej. Wieś Zbójno, podobnie jak wszystkie ośrodki gminne, zakwalifikowano do tzw. „pozostałych wiejskich siedzib gmin”. Zakres obsługi ośrodka obejmować powinien teren gminy, a zapotrzebowanie na poszczególne usługi dotyczy obsługi mieszkańców, rolnictwa oraz turystyki. Plan przewiduje umacnianie i rozwój funkcji usługowych ośrodków gminnych, w tym Zbójna.

W zakresie ochrony i kształtowania środowiska Plan przewiduje m.in. gospodarowanie z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju, zachowanie terenów korytarzy ekologicznych, w tym doliny Drwęcy i Rużca, poprawę zanieczyszczonych wód cieków i jezior, w tym na Pojezierzu Dobrzyńskim, przestrzeganie reżimów ochronnych w strefach ochronnych ujęć wody, ograniczenie zabudowy na terenach zagrożonych

powodzia, eliminację czynników zagrożenia gleb i naruszania stosunków wodnych, rozbudowę i odbudowę obiektów małej retencji wód, w tym w zlewni rzeki Drwęcę i modernizację systemów melioracyjnych, w szczególności na Pojezierzu Dobrzyńskim, zalesianie gleb nieprzydatnych rolniczo oraz wprowadzanie zadrzewień.

W zakresie ochrony środowiska kulturowego planuje się utworzenie zbójeńskiego parku kulturowego, który obejmowałby swym zasięgiem znaczną część gminy oraz kontynuowanie działań w zakresie konserwacji zabytkowych obiektów sakralnych, w tym zespołu klasztorowego w Oborach, zespołów dworsko-parkowych oraz innych obiektów we wsiach: Działyn, Wielgie i Zbójno.

Realizacja polityki przestrzennej w jednostce wschodniej spowoduje intensyfikację gospodarki rolnej oraz politykę rozwoju wielokierunkowego obejmującego gospodarkę rolną, leśną i turystyczną. Kierunki zagospodarowania koncentrują się na: powiązaniu strefy ze stolicami województwa, rozwoju rolnictwa, przetwórstwa rolnego (w tym ekologicznego), rozwoju wypoczynku i rekreacji, a także agroturystyki. Ważne będą działania na rzecz poprawy środowiska przyrodniczego i wyposażenia infrastrukturalnego (gaz) tej niedoinwestowanej strefy. Efektem kumulatywnym powinno być znaczne podniesienie jakości życia mieszkańców strefy i wyrównanie poziomu wyposażenia infrastrukturalnego.

W zakresie układu podstawowego komunikacji, czyli powiązań wewnątrz województwa, Plan przewiduje przebudowę drogi wojewódzkiej nr 556 relacji Zbójno – Ostrowite, obejmującą poszerzenie i wzmocnienie nawierzchni, a tym samym uzyskanie wymaganych parametrów technicznych.

Podstawowe kierunki działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej dla obszaru gminy to:

- dalsze uporządkowanie gospodarki ściekowej w obszarze gminy poprzez budowę sieci kanalizacyjnych dla obszarów o zwartej zabudowie,
- realizacja przydomowych oczyszczalni ścieków dla zabudowy rozproszonej.

Do I etapu gazyfikacji Plan zalicza między innymi realizację gazociągu wysokiego ciśnienia D_n 250 mm relacji Wąbrzeźno-Brodnica. W oparciu o ten gazociąg magistralny zakłada się rozbudowę sieci umożliwiającej gazyfikację innych miast i gmin. W tym zadaniu realizowanym w III etapie mieści się budowa gazociągu D_n 200 mm relacji Brodnica - Golub-Dobrzyń, który także pośrednio umożliwi gazyfikację gminy Zbójno.

1.5 Korelacja z dokumentami programowymi powiatowymi i gminnymi

Aktualizacja Programu ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami powiatu golubsko-dobrzyńskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014 przyjęta Uchwałą Nr XXII/125/08 Rady Powiatu Golubsko – Dobrzyńskiego z dnia 26 czerwca 2008 r. zakłada, iż podstawową przesłanką określenia celów ekologicznych aktualizacji Programu była ocena stanu środowiska powiatu golubsko-dobrzyńskiego oraz wynikająca z niej hierarchia głównych problemów ekologicznych. Jednocześnie uwzględniono priorytety w zakresie ekologii, gospodarki przestrzennej i rozwoju infrastruktury zawarte w Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu i poszczególnych gmin.

Jako podstawowy cel ekologiczny na obszarze powiatu golubsko-dobrzyńskiego na lata 2004 – 2007 i w perspektywie do roku 2016 przyjęto utrzymanie i kształtowanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego powiatu w celu zwiększenia jego atrakcyjności i możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poprawy jakości życia mieszkańców. Realizacja celu głównego jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów ochrony środowiska oraz realizacji celów cząstkowych. Ocena aktualnego stanu środowiska na obszarze powiatu i identyfikacja najważniejszych problemów ekologicznych upoważniają do stwierdzenia, że celami tymi są:

1. poprawa jakości wód powierzchniowych,
2. poprawa warunków klimatu akustycznego (modernizacja dróg, budowa obwodnicy lub średnicówki miasta – propozycja Urzędu Miasta Golub – Dobrzyń) ,
3. zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed zanieczyszczeniem,
4. ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
5. ochrona złóż kopalin przed nieracjonalną eksploatacją i rekultywacja terenów poeksploatacyjnych,
6. utrzymanie dobrego stanu aerosanitarnego powietrza, ograniczenie uciążliwości punktowych źródeł emisji,
7. zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej,
8. zwiększenie lesistości powiatu,
9. kształtowanie systemu obszarów chronionych
10. rozbudowa zbiorczych systemów kanalizacyjnych,
11. wdrożenie nowoczesnego systemu gospodarki odpadami.

W kategorii obszarów o wysokich i znaczących walorach przyrodniczych, wymagających koncentracji działań ochronnych wytypowano 5 obszarów, do których zaliczono m.in. okolice Zbójna z polem drumlinowym, ze względu na unikatowy zespół geomorfologicznych form polodowcowych.

W kategorii obszarów narażonych na niekorzystne zmiany w środowisku wytypowano 3 obszary, z których żaden nie obejmuje terenu gminy Zbójno.

Osiągnięcie przedstawionych celów związanych z utrzymaniem i wzbogaceniem zasobów przyrodniczych powiatu wymagać będzie przestrzegania następujących zasad:

- podporządkowanie działalności gospodarczej wymogom ochrony zasobów i walorów przyrodniczych,
- zachowanie drożności korytarzy ekologicznych,
- preferencje działalności o niskim poziomie szkodliwości dla środowiska przyrodniczego, w tym o niskich wskaźnikach zużycia wody i energii,
- dostosowanie kierunków i intensywności produkcji rolnej do warunków przyrodniczych,
- zapewnienie spójności przestrzennej najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów powiatu,
- objęcie szczególną ochroną przed zanieczyszczeniami zlewni rzeki Drwęcy zasilającą ujęcia wody pitnej dla ludności,
- objęcie ochroną obszarów występowania zasobów wód podziemnych o najwyższej wartości użytkowej, zwłaszcza na terenach pozbawionych o powierzchni warstw nieprzepuszczalnych,
- regulowanie stosunków wodnych preferujących małą retencję,
- ograniczenie chemizacji rolnictwa na obszarach cennych rolniczo,
- zalesienie gruntów o niskiej przydatności dla rolnictwa (wyłączonych z produkcji rolnej),
- wprowadzenie zalesień, zadrzewień i zakrzewień wzdłuż brzegów rzek oraz w zlewniach bezpośrednich jezior narażonych na rolnicze zanieczyszczenia obszarowe,
- przebudowa drzewostanu zgodnie z warunkami siedliskowymi,
- eliminacja niekorzystnych skutków lokalizacji obecnych i planowanych obiektów turystycznych na środowisko przyrodnicze,
- integrowanie działań w ochronie środowiska i w ochronie zdrowia,

- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej służącej ochronie środowiska,
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń poprzez preferowanie źródeł energii mniej uciążliwych dla środowiska w tym źródeł odnawialnych,
- przestrzeganie przy projektowaniu zagospodarowania przestrzennego obowiązujących prawnie stref uciążliwości towarzyszących ciągom i urządzeniom infrastruktury technicznej,
- przestrzeganie przy projektowaniu infrastruktury ponad lokalnej napowietrznej i podziemnej zasad ochrony obowiązujących na obszarach parków krajobrazowych, obszarach chronionego krajobrazu i rezerwatach przyrody.

Strategia Rozwoju Gminy Zbójno przyjęta Uchwałą Nr XVII/91/2004 Rady Gminy Zbójno z dnia 29 listopada 2004 roku wśród mocnych stron gminy wymienia m.in.: walory krajoznawczo-turystyczne, brak uciążliwego przemysłu, zwodociągowanie gminy, dużą liczbę jezior i czyste środowisko naturalne. Jednocześnie jako słabe strony gminy wymienia m.in. brak kanalizacji, zaśmiecenie terenu gminy, zanieczyszczenie wód i rozdrobnienie gospodarstw rolnych.

Strategia formułuje wizję rozwoju gminy jako „Gmina Zbójno jako centrum turystyczno – rolnicze wykorzystujące do rozwoju swoje naturalne walory w sposób zrównoważony i efektywny” oraz misję jej rozwoju jako „Zachowanie czystego środowiska naturalnego, rozwój turystyki, nowoczesne rolnictwo oraz poprawa warunków życia i pracy mieszkańców jako sposób na prawidłowy rozwój gminy”.

Wśród pięciu celów strategicznych problematyki środowiska dotyczy cel „Poprawa stanu infrastruktury technicznej gminy”. Jako cele operacyjne jego realizacji Strategia wymienia: poprawę infrastruktury komunikacyjnej gminy; rozbudowę sieci wodociągowej; budowę kanalizacji; poprawę estetyki gminy; poprawę stanu bezpieczeństwa w gminie; wyodrębnianie centrów wsi.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Zbójno na lata 2005-2013 przyjęty Uchwałą Nr XIX/100/2005 Rady Gminy Zbójno z dnia 17 lutego 2005 roku wskazuje na unikalną rzeźbę tereny gminy, liczne jeziora, brak udokumentowanych złóż surowców naturalnych, występowanie urodzajnych gleb, niskie opady, brak lasów, zespoły wysokiej roślinności śródpolnej.

Dla poprawy stanu Plan zakłada w szczególności: zadania w zakresie infrastruktury technicznej, infrastruktury społecznej i infrastruktury turystycznej. Przewiduje się rozbudowę

wodociągów wiejskich w sołectwach: Adamki, Działyn, Wielgie i Zbójno, a także budowę kanalizacji w sołectwach: Adamki, Działyn, Wielgie i Zbójno.

Kierunki polityki przestrzennej władz gminy Zbójno określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zbójno, przyjęte Uchwałą nr III/11/98 Rady Gminy Zbójno z dnia 29 grudnia 1998 r.

W zakresie kierunków gospodarowania zasobami przyrody Studium wskazuje na konieczność ochrony całego systemu ekologicznego gminy oraz na eliminowanie wszystkich zagrożeń mogących poważnie zakłócać jego funkcjonowanie. Konieczna jest poprawa jakości środowiska oraz wzbogacenie jego walorów.

Studium zakłada, że struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy powinna być kształtowana w układzie trzech głównych grup obszarów o odmiennych predyspozycjach i różnych dominujących funkcjach:

- obszary o dużych walorach przyrodniczych, pełniące głównie funkcje ekologiczne o znaczeniu lokalnym i regionalnym,
- obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, obejmujące głównie gleby o wysokich klasach bonitacyjnych,
- obszary zurbanizowane, o znacznym stopniu przekształcenia środowiska, obejmujące zwartą, wielofunkcyjną zabudowę osiedli wiejskich.

Najważniejszymi elementami obszarów o dużych walorach przyrodniczych, pełniące głównie funkcje ekologiczne o znaczeniu lokalnym i regionalnym są:

- lasy pełniące funkcje ochronne i estetyczno-krajobrazowe oraz będące wiodącym składnikiem wielu biotopów,
- kompleksy łąkowo-bagienne, jako węzły ekologiczne, występujące w okolicach wsi Ciepień, Zbójno, Adamki, Sitno,
- dolina rzeki Ruziec wraz z systemem dolin bocznych,
- dolina rzeki Lubianki,
- kompleks przyrodniczy jezior Wieleckiego i Działyńskiego,
- parki podworskie jako zespoły florystyczne o bogatej szacie roślinnej oraz miejsca egzystencji drobnej fauny.

W zakresie infrastruktury technicznej służącej ochronie środowiska Studium przewiduje m.in.:

- rozbudowę i modernizację ujęcia wody w Działyniu,
- rozbudowę rozdzielczej sieci wodociągowej,

- stworzenie grupowego systemu oczyszczania ścieków we wsiach Zbójno i Działyń poprzez budowę sieci kanalizacyjnych,
- budowę oczyszczalni przyzagrodowych na obszarach o zabudowie rozproszonej.

2. Ogólna charakterystyka gminy Zbójno

2.1 Położenie, demografia, komunikacja, gospodarka

Gmina Zbójno znajduje się w środkowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie golubsko-dobrzyńskim. Ogólna powierzchnia obszaru gminy wynosi 8438 ha (wg danych GUS – 8432 ha). W strukturze użytkowania gruntów przeważają użytki rolne, które łącznie zajmują 6280 ha (74,4% powierzchni gminy). Lasy i grunty leśne zajmują 238 ha, co stanowi zaledwie 2,8%.

Gmina Zbójno sąsiaduje z gminami Ciechocin, Golub-Dobrzyń i Radomin (powiat golubsko-dobrzyński), Czernikowo (powiat toruński), Kikół i Chrostkowo (powiat lipnowski) oraz Brzuze (powiat rypiński).

Siedziba władz gminy znajduje się w Zbójnie, które pełni funkcję lokalnego ośrodka administracyjno-usługowego oraz stanowi obszar koncentracji terenów predysponowanych do urbanizacji. Na terenie gminy znajdują się 24 miejscowości tworzące 16 sołectw: Adamki, Ciepień, Działyń, Klonowo, Łukaszewo, Obory, Podolina, Rudusk, Rembiocha, Ruże, Sitno, Wielgie, Wojnowo, Zbójenko, Zbójno i Zosin.

Na koniec 2011 r. według danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy gminę Zbójno zamieszkiwało 4445 mieszkańców. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 22,9%, w wieku produkcyjnym 60,4%, a w poprodukcyjnym 16,7%. Na 100 mężczyzn przypadało 96,7 kobiet. Gęstość zaludnienia gminnego terytorium wynosiła 53 osoby na km² i była niższa od średniej dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego (74 osoby na km²) i nieco wyższa od średniej dla gmin wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim (48 osób/km²). Najliczniej zasiedlone były sołectwa: Zbójno i Działyń.

Liczba ludności gminy nieustannie zmniejsza się, co jest następstwem ujemnego salda zarówno zmian naturalnych, jak i migracji ludności. Obecna liczba ludności stanowi niecałe 90% ludności gminy z 1978 r. W świetle dotychczasowych tendencji zachodzenia zjawisk demograficznych w gminie Zbójno realistyczne jest założenie, że w najbliższych kilkunastu latach będzie następować dalsza powolna regresja demograficzna. Można prognozować, że w 2020 r. liczba ludności gminy będzie oscylować około 4,2 tys. mieszkańców. Gmina była

dotąd obszarem emigracji, a ujemne saldo ruchu wędrownego ludności pomniejszając dodatnie saldo ruchu naturalnego podtrzymywało regresję demograficzną. Największe szanse na wzrost liczby ludności mają sołectwa: Zbójno i Działyń.

Na terenie gminy Zbójno nie występują drogi zaliczone do kategorii dróg krajowych. Nie występują tutaj także żadne linie kolejowe.

Podstawowy układ komunikacyjny obszaru gminy stanowią drogi wojewódzkie nr 555 relacji Golub-Dobrzyń – Zbójno – Kikół oraz nr 556 relacji Zbójno – Ostrowite. Ich uzupełnienie stanowią drogi powiatowe. Są to drogi o nawierzchni bitumicznej (asfaltobeton).

Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym nie zaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom z wyłączeniem dróg wewnętrznych. Drogi gminne na terenie gminy Zbójno o łącznej długości około 56 km w przeważającej części posiadają nawierzchnię gruntową bądź umocnioną warstwą pospółki lub żwiru. Odcinki dróg gminnych o nawierzchni twardej ulepszonej stanowią niewielki procent ogólnej długości dróg tej kategorii.

Podstawową funkcją gospodarczą gminy Zbójno jest funkcja rolnicza. Dominuje prywatna własność ziemi. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na terenie gminy istnieje 550 indywidualnych gospodarstw rolnych. W rejestrze REGON są zarejestrowane 252 podmioty gospodarcze. Dominującym gatunkiem upraw polowych są zboża oraz rośliny przemysłowe. Mniejszy areal zajmują rośliny pastewne. Pogłowie bydła w okresie ostatnich kilkunastu lat zmniejsza się, a wzrasta trzody chlewnej. Skup produktów rolnych na ogół dokonywany jest przez prywatnych pośredników i bezpośrednio przez zakłady przetwórcze tylko w niewielkim stopniu pod kontrolą rolników.

Rolniczy charakter gminy potwierdza niewielka liczba podmiotów gospodarczych innych branż, z których większość reprezentuje handel i naprawy oraz budownictwo. Najwięcej podmiotów działa w Zbójnie i Działyń. Do najbardziej aktywnych należą: Gminna Spółdzielnia oraz „Poldrut”. Łącznie zatrudnionych jest 388 mieszkańców gminy.

Obszarem aktywizacji funkcji turystycznej stają się tereny położone wokół jezior, przede wszystkim: Ruduskiego, Wielkiego, Sitno i Ciepień. Pojawiają się tutaj obiekty budownictwa rekreacyjnego, a także pierwsze gospodarstwa agroturystyczne. Kościół i klasztor w Oborach to popularne miejsce pielgrzymkowe.

2.2 Ogólna charakterystyka środowiska geograficzno-przyrodniczego

Pod względem fizycznogeograficznego dziesiętnego podziału Polski J. Kondrackiego (1988) obszar gmina Zbójno leży w obrębie makroregionu Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie w całości w mezoregionie Pojezierze Dobrzyńskie.

Budowa geologiczna obszaru gminy Zbójno jest urozmaicona. Na powierzchni na całym obszarze gminy zalegają utwory czwartorzędowe. Ich miąższość jest zróżnicowana i waha się od kilkudziesięciu do ponad 100 m. Osady plejstoceny reprezentowane są przez gliny morenowe i wodnolodowcowe piaski. Natomiast osady holoceny to głównie osady organogeniczne (torfy i namuły), wypełniające dna zagłębień terenowych.

Na obszarze gminy przeważa rzeźba terenu charakterystyczna dla Wysoczyzny Dobrzyńskiej. Przeważają formy związane z erozyjną i akumulacyjną działalnością lądolodu oraz wód subglacjalnych. Cechą charakterystyczną rzeźby gminy Zbójno są tzw. drumliny. Te rzadko występujące formy rzeźby terenu w kształcie „bochenkowatych” pagórków tworzą zespoły porozcinane rynnami i zagłębieniami. Zalegają w obniżeniach o charakterze rynnowym różnej szerokości. Długość drumlinów wynosi 1200 m, a maksymalna wysokość do 30 m. Zbudowane są z gliny zwałowej. Charakterystyczna forma rzeźby są także rynny subglacjalne. Występują w zachodniej (rynna Lubianki) i wschodniej części gminy (rynna Ruźca). Są to formy wąskie, długie i głębokie (do 40 m) w stosunku do wysoczyzny morenowej. Zbocza rynien są strome i porozcinane dolinkami erozyjnymi. Dna rynien są wypełnione wodami jezior (np. Jezioro Ruduskie) lub stanowią je mokradła. Część gminy w rejonie Działynia i Wielgiego to płaska i lekko falista wysoczyzna morenowa. Rzeźbę terenu urozmaicają rozległe i płytkie zagłębienia wytopiskowe wypełnione wodami np. jezior: Działyńskiego i Wieleckiego.

Jednym z cenniejszych zasobów przyrodniczych na terenie gminy Zbójno są urodzajne gleby. Zgodnie z podziałem, dokonany przez IUNG w Puławach, gmina położona jest w zasięgu jednego regionu glebowo-rolniczego, a mianowicie Regionu Czernikowsko-Rypińskiego. Przeważa tutaj niskofalista i niskopagórkowata rzeźba terenu, mało korzystna dla prowadzenia gospodarki rolnej. Pokrywą glebową tego obszaru stanowią w większości gliny zwałowe, przeważnie silnie spiaszczone, piaski naglinowe i pyły wodnego pochodzenia. W przeważającej części gleby należą do kompleksu żyniego bardzo dobrego (4), a na terenach o urozmaiconej rzeźbie pszenno-wadliwego (3). Jest to region żynio-pszenno.

Na terenie gminy Zbójno dominującym typem gleb są gleby płowe oraz brunatne kwaśne i wylugowane. Są to gleby o stosunkowo dużej żyzności oraz właściwym

uwilgotnieniu (za wyjątkiem tych położonych na stokach). Część gruntów ornych zajmują gleby bielcowe i pseudobielcowe, wytworzone z glin bądź z piasków gliniastych. Występują głównie na płaskiej i niskofalistej wysoczyźnie morenowej. Należą do gleb o dobrej i średniej wartości użytkowej. Charakteryzują się okresowym niedoborem wilgoci.

Pod względem wartości rolniczej największą powierzchnię zajmują gleby średnich klas bonitacyjnych (IIIb-IVb), stanowią one ponad 85% ogólnej powierzchni gruntów ornych. Gleby klas V i VI wytworzone są głównie ze żwirów piaszczystych i gliniastych, piasków wodnolodowcowych. W użytkach zielonych dominują klasy IV i V (łącznie ponad 75% użytków). Są to gleby mineralne, mułowo-torfowe, torfowe i murszowe o przeciętnych właściwościach fizycznych i chemicznych. Uwilgotnienie gleb mineralnych jest okresowo niewłaściwe (za mokre lub za suche).

Gleby narażone są na procesy degradacji. Zjawiska te związane są z tzw. erozją wietrzną, która polega na wywiewaniu cząstek próchnicznych głównie na odkrytych i pozbawionych roślinności obszarach. Natomiast w strefach krawędziowych dolin i rynien występują procesy erozji wodnej powierzchniowej i wąwozowej polegające na wymywaniu wierzchnich warstw gleby na terenach o wysokich spadkach. Zjawiska te występują głównie w strefach krawędziowych rynien i dolin polodowcowych w szczególności w strefach krawędziowych rynien subglacialnych oraz na stokach form wodnolodowcowych. Brak istotnych źródeł zagrożeń, głównie ze strony przemysłu powoduje, że gleby na terenie gminy nie są ponadnormatywnie zanieczyszczone.

Pod względem wskaźnika lesistości obszar gminy Zbójno należy do najsłabiej zalesionych w powiecie golubsko-dobrzyńskim. Powierzchnia lasów na terenie gminy wynosi 238 ha, co stanowi zaledwie 2,8% ogólnej powierzchni gminy. Jest to wartość znacznie niższa niż średnia dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego (19,9%) i dla województwa kujawsko-pomorskiego (23,4%). Przeważają lasy własności prywatnej (208 ha), a lasy państwowe zajmują 25 ha. Lasy gminne zajmują 5 ha.

Niewielkie enklawy leśne występują w rejonie wsi: Wielgie, Rembiocha, Zbójenko i Podolina. Skład gatunkowy drzewostanów jest zróżnicowany. Na terenach wyżej położonych (na wysoczyźnie) przeważa sosna z udziałem brzozy. Na terenach niżej położonych, w sąsiedztwie jezior i cieków, przeważają gatunki liściaste np. olcha, wierzba i topola.

Oprócz zasobów leśnych na uwagę zasługują także parki podworskie. Oprócz znaczenia historycznego parki te pełnią ważną funkcję ekologiczną wzbogacając i urozmaicając środowisko przyrodnicze krajobrazu rolniczego na obszarach wiejskich.

Niestety większość parków jest zaniedbana, drzewostan jest zaniedbany a układ przestrzenny parku rzadko czytelny. Na terenie gminy znajduje się kilka parków podworskich, z których najwyższe walory posiadają parki w Zbójnie i Oborach. Parki występują również w Klonowie i Sitnie (fragmentarycznie). Parki podlegają ochronie na mocy przepisów ustawy o ochronie zabytków. Wymagają rewaloryzacji zarówno drzewostanu jak i układu przestrzennego.

Świat roślin i zwierząt na terenie gminy jest uwarunkowany różnymi typami środowisk. Jest typowy zarówno dla obszarów wysoczyzny morenowej. Największa różnorodność flory i fauny występuje na terenach podmokłych, które zajmują około 9% ogólnej powierzchni gminy. Silna antropopresja przejawiająca się intensywną gospodarką rolną, melioracjami (głównie odwadniającymi) prowadzi do zubażania walorów środowiska przyrodniczego. Duże znaczenie przyrodnicze i krajobrazowe posiadają zadrzewienia śródpolne i przydrożne. Są miejscem bytowania wielu gatunków zwierząt. Na wysoczyźnie oprócz drobnych ssaków licznie reprezentowana jest ornitofauna. Częstym ptakiem na terenach gminy jest bocian biały. Na polach uprawnych pospolicie występują: jaskółka, przepiórka, bażant, kuropatwa i inne.

Pod względem hydrograficznym obszar gminy Zbójno leży w dorzeczu Wisły, w obrębie zlewni Drwęcy – jej prawobocznego dopływu. Obszar gminy jest stosunkowo zasobny w wody powierzchniowe. Głównymi ciekami są lewoboczne dopływy Drwęcy: Ruziec i Lubianka. Obie rzeki w swym biegu wykorzystują w znacznej części rynny polodowcowe i doliny wód roztopowych, płynąc przez tereny o malowniczym, nieprzekształconym krajobrazie.

Ruziec – jest lewobocznym dopływem Drwęcy, uchodzącym na 39,0 km jej biegu (tuż poniżej Golubia-Dobrzynia). Długość rzeki wynosi 42 km, przy czym przez teren gminy Zbójno płynie ponad 10 km środkowego odcinka rzeki. Zlewnia Ruźca jest obszarem wybitnie rolniczym. Grunty orne zajmują powierzchnię 80% całkowitej powierzchni. Lasy zajmują zaledwie około 7% powierzchni zlewni i nie stanowią zwartych kompleksów.

Lubianka – dopływ Drwęcy o długości 40 km, jest typową rzeką pojezierną. Zlewnia charakteryzuje się znacznym stopniem eutrofizacji, spowodowanym bezleśną zlewnią, o typowo rolniczym charakterze.

Na terenie gminy Zbójno znajduje się kilkanaście jezior, w tym 3 większe (o powierzchni ponad 20 ha): Wielgie (Wielickie), Ruduskie (Wojnowskie) i Sitno (Sicińskie).

Należy zaznaczyć, że jezioro Wielgie jest najgłębszym akwenem na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Powstałe po ustąpieniu lądolodu skandynawskiego niewielkie akweny w wyniku procesów eutrofizacji uległy zanikowi, a ich pozostałościami są mokradła i podmokłości w obniżeniach terenowych. Na całym obszarze wysoczyzny morenowej znajdują się liczne, z reguły niewielkie „oczka wodne” wypełniające dna bezodpływowych polodowcowych zagłębień wytopiskowych. W większości są one wykorzystywane jedynie przez miejscową ludność dla celów bytowo-gospodarczych.

Obszar gminy Zbójno znajduje się poza zasięgiem Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) wyznaczonych w celu ochrony przed degradacją zasobów wody pitnej. Wody gruntowe na terenie gminy występują w dwóch poziomach. Poziom holoceni zalega najpłycej (tzw. „wierzchówki”) i jest uzależniony głównie od opadów atmosferycznych. Ze względu na niską jakość wody i duże wahania nie ma większego znaczenia. Wody plejstoceni reprezentowane są przez trzy poziomy. Związane one są z osadami piaszczysto-żwirowymi serii międzymorenowej. Zalegają na głębokości od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. Jakość tych wód jest zdecydowanie lepsza gdyż warstwy glin morenowych tworzą warstwę izolacyjną przed migracją zanieczyszczeń z powierzchni ziemi. Natomiast w obrębie den dolin i rynien polodowcowych ze względu na brak nieprzepuszczalnej warstwy izolacyjnej pierwszy poziom plejstoceni nie jest chroniony przed migracją zanieczyszczeń.

Charakterystyczną cechą klimatu obszaru opracowania jest jego przejściowość - pomiędzy klimatem morskim a kontynentalnym. Najwyższe średnie miesięczne temperatury powietrza notowane są w lipcu (17,6°C), natomiast najniższe w styczniu (-2,6°C). Termiczne lato ze średnią dobową temperaturą powietrza ponad 15°C trwa tutaj około 90 dni – zaczyna się w drugiej dekadzie czerwca, a kończy się w pierwszych dniach września. Termiczna zima ze średnią temperaturą dobową poniżej 0°C trwa około 91 dni – od początku grudnia do początku marca. Długość okresu wegetacyjnego wynosi 200-215 dni. Średnie roczne usłonecznienie obszaru gminy wynosi 4,4 godz./dobę. Najwięcej godzin ze słońcem notuje się w czerwcu (8,2), najmniej w grudniu (0,8). Dni pogodne najczęściej występują na wiosnę (w marcu) i jesienią (w październiku). Najwięcej dni pochmurnych notuje się późną jesienią i zimą.

Średni opad roczny wynosi około 500 mm, w tym w okresie wegetacyjnym około 300 mm. Najwyższe średnie miesięczne sumy opadów przypadają na lipiec a najniższe na luty. Ilość opadów jest zbyt niska aby zaspokoić potrzeby wegetacyjne roślin.

Wiatry najczęściej wieją z sektora zachodniego. Najrzadziej notowane są wiatry z sektora północnego (15,6% częstości). Cisze atmosferyczne notowane są w 16,7% przypadków. Brak naturalnych osłon powoduje występowanie procesów erozji wietrznej objawiającej się wywiewaniem wierzchniej (próchnicznej) warstwy gleby.

2.3 Zasoby surowców naturalnych

Na powierzchni całego obszaru gminy Zbójno zalegają osady czwartorzędowe. Ich miąższości jest znaczna, lokalnie przekracza 100 m. Są to osady lodowcowe, odnolodowcowe, rzeczne, jeziorne, oraz biogeniczne. Baza surowców użytecznych w takich osadach jest uboga. Występujące na terenie gminy glina i kruszywo są wieku czwartorzędowego. W dnach obniżen terenowych występują pokłady torfów i gytia.

Na terenie gminy nie ma udokumentowanych złóż surowców naturalnych. Eksploatację kruszywa na terenie gminy prowadzi się w kilku miejscach na potrzeby lokalne.

2.4 Położenie na tle obszarów chronionych

Na obszarze gminy Zbójno znajdują się zarówno wielkoprzestrzenne formy ochrony krajobrazu, jak i formy indywidualnej ochrony przyrody. Na terenie gminy brak rezerwatów przyrody.

Obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Na terenie gminy Zbójno znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Drumliny Zbójeńskie. Obszar ten chroni malowniczy krajobraz Wysoczyzny Dobrzyńskiej z unikalnymi formami polodowcowymi – drumlinami. Obszar ten, o powierzchni 5759,0 ha na terenie gminy Zbójno, znalazł się w sieci obszarów chronionego krajobrazu wyznaczonych na terenie byłego województwa włocławskiego Uchwałą Nr XX/92/83 WRN we Włocławku z dnia 15 czerwca 1983 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu (Dziennik Urzędowy WRN nr 3, poz. 22). Obecnie aktem prawnym w tym zakresie jest Uchwała Nr VI/106/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 marca 2011r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu. Określa ona ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów tj. „ochrona: unikatowych form polodowcowych (drumliny), zbiorników wód powierzchniowych, ochrona niewielkich powierzchni higrofilnych lasów w Dolinie Drwęcy”, jak również zastaw obowiązujących zakazów np.:

zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, dokonywania zmian stosunków wodnych, lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych. Obszar chronionego zajmuje 68,3% ogólnej powierzchni gminy. Jest to wartość znacznie wyższa niż średnia dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego i województwa kujawsko-pomorskiego.

Celem ochrony **pomników przyrody**, zarówno ożywionej, jak i nieożywionej jest zachowanie, ze względów naukowych i dydaktycznych, tworów przyrody odznaczających się indywidualnymi i niepowtarzalnymi cechami. Na terenie gminy Zbójno znajduje się jeden pomnik przyrody tj. czereśnia rosnąca w miejscowości Rembiocha, uznana na drodze uchwały Rady Gminy Zbójno Nr XV/74/2004 z dnia 28 czerwca 2004 roku.

Również na terenie gminy nie uznano dotychczas żadnych **użytków ekologicznych**, chroniących „pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródleśne i śródpolne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, płaty nie użytkowanej roślinności.

System ekologiczny gminy Zbójno nie jest jeszcze optymalnie wykształcony mimo, iż obszar chronionego krajobrazu zajmuje znaczna część terenu gminy. Podstawowy układ systemu ekologicznego gminy stanowią: dolina rzeki Ruziec z systemem dolinek bocznych i obniżen terenowych, dolina rzeki Lubianki, system hydrograficzny jezior Wieleckiego i Działyńskiego oraz kompleksy łąkowo-bagienne w rejonie wsi Zbójno, Ciepień, Adamki i Sitno.

Na terenie gminy poza obszarem chronionego krajobrazu brak natomiast innych form ochrony przyrody. Dalsze rozpoznawanie zasobów przyrody i ich waloryzacja powinna pozwolić na objęcie ochroną prawną kolejnych obszarów i obiektów.

3. Ocena stanu środowiska na terenie gminy Zbójno

3.1 Wprowadzenie

Oceny stanu środowiska gminy Zbójno, w aspekcie jakościowym, dokonano w oparciu o dane Inspekcji Ochrony Środowiska publikowane w corocznych *Raportach o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego*. Należy przy tym podkreślić, że stopień rozpoznania i oceny poszczególnych komponentów środowiska na terenie gminy nie jest równomierny. Według danych WIOŚ w Bydgoszczy na terenie gminy Zbójno monitoring środowiska obejmował (w różnym czasie i ze zmienną częstotliwością) pomiary poziomu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz okresowo hałasu. Nie prowadzono stałych badań w zakresie poziomu zanieczyszczenia gleb. Ponadto na terenie gminy nadzorowano, w ramach monitoringu lokalnego oraz bieżącej działalności kontrolnej nieliczne zakłady produkcyjne, składowisko odpadów komunalnych i inne obiekty, a w ramach nadzoru Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej: wodociągi zakładowe i publiczne, studnie publiczne i kąpieliska na wodach otwartych.

3.2 Wody powierzchniowe

Według danych zawartych w *Raporcie o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2011* (oraz w poprzednich raportach z lat 1999-2010) monitoring wód powierzchniowych obejmował w gminie Zbójno: rzekę Ruziec - dopływ Drwęcy oraz jeziora - Ruduskie, Wielgie i Sitno (Sicieńskie).

Badania stanu wód Ruźca przeprowadzone w roku 2011 wykazały na tle innych dopływów Drwęcy, stosunkowo korzystny stan czystości wód. Rzeka nie jest odbiornikiem żadnych ścieków, a jedynym źródłem zagrożenia jakości wód jest rolnicze zagospodarowanie zlewni. Badania monitoringowe wykazały dobry stan ekologiczny. W porównaniu z wynikami badań z 2001 r. stwierdzono niewielkie obniżenie zawartości wskaźników organicznych, wzrosło natomiast stężenie związków biogennych i zanieczyszczenie bakteriologiczne.

Na terenie gminy Zbójno znajduje się kilkanaście jezior, w tym 3 dość duże - o powierzchni ponad 20 ha. Są to: Wielgie (Wielickie), Ruduskie (Wojnowskie), Sitno. Stan czystości jezior badanych w ramach monitoringu WIOŚ przedstawia poniższa tabela.

Lp	Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)	Objętość (tys.m ³)	Głęb. maks. (m)	Klasa czystości
1.	Jez.Raduskie (Wojnowskie)	48,7	2532,4	10,2	III
2.	Jez.Sitno	24,7	771,7	7,8	II
3.	Jez.Wielgie (Wielickie)	70,9	8109,6	47,0	II

Źródło: Raporty o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego.

Należy zaznaczyć, że na terenie gminy Zbójno tylko jezioro Wielgie (Wielickie) było badane pod kątem wymagań nowej metodyki obowiązującej od 2007 r. Według badań z 2007 r. dokonano oceny biologicznej jako dobrej, oceny fizykochemicznej - powyżej II klasy i oceny stanu ekologicznego - umiarkowany.

Mniejsze akweny: Jezioro Działyńskie (34,9 ha), Ciepieńskie (13,1 ha), Zbójeńskie (12,9 ha) i Klonowskie (10,3 ha) nie były badane przez służby WIOŚ. Są one jednak bardzo podatne na procesy eutrofizacyjne (zarastania i wypływania).

3.3 Wody podziemne

Obszar gminy Zbójno znajduje się poza zasięgiem tzw. Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, podstawą wydzielenia których była „Mapa obszarów głównych zbiorników wód podziemnych” A. Kleczkowskiego. Nie były tu prowadzone badania wód podziemnych w sieci monitoringu krajowego ani regionalnego.

Badania Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Golubiu-Dobrzyniu wykazały dobry stan wód przeznaczanych do spożycia. W gminie Zbójno stwierdzono prowadzenie prac mających na celu dobry stan techniczno-sanitarny urządzeń lub jego poprawę: wodociąg publiczny Działyń - założono nową siatkę w ogrodzeniu strefy ochrony bezpośredniej, wyłożono kostką brukową wewnętrzną drogę dojazdową do studni przy stacji uzdatniania wody. Przeprowadzono renowację studni nr 2 i odmalowano urządzenia wodne w Zbójno w celu spełnienia wymagań sanitarnych.

PSS-E w Golubiu-Dobrzyniu na podstawie pobranych w pobranych próbkach wody z wodociągu publicznego w Zbójnie w 2012 r. stwierdzono zwiększoną ogólną liczbę mikroorganizmów, jednak ich ilość odpowiadała normom.

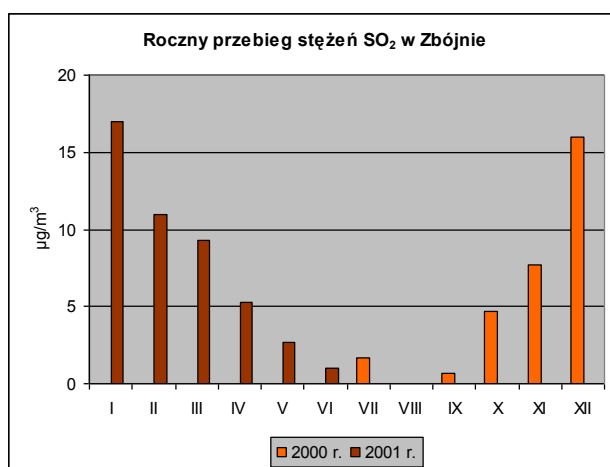
3.4 Stan czystości powietrza atmosferycznego

Na terenie gminy Zbójno, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska prowadził badania zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki i dwutlenkiem azotu metodą pasywną w 1 punkcie pomiarowym z miesięczną ekspozycją próbników w Zbójnie

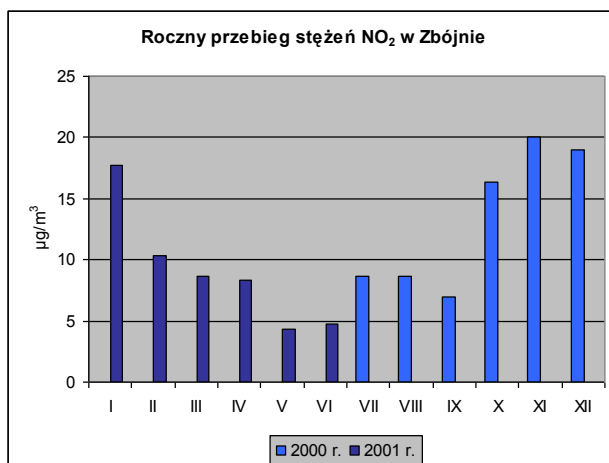
w ciągu 12 miesięcy (II półrocze 2000 r. – I półrocze 2001 r.). Mimo, iż dane mają charakter archiwalny ich wiarygodność obecnie jest duża.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że pod względem zanieczyszczenia powietrza **dwutlenkiem siarki** stan czystości powietrza w gminie kształtuje się na niskim poziomie na tle powiatu golubsko - dobrzyńskiego. Stężenie średnie roczne dwutlenku siarki - $6,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$ stanowi tylko 16% poziomu dopuszczalnego.

Roczny przebieg stężeń miesięcznych z maksimum w sezonie grzewczym i minimum w sezonie letnim wskazuje na emisję energetyczną jako główne źródło mierzonego zanieczyszczenia w gminie.

W przypadku wyników badań **dwutlenku azotu** zarejestrowane stężenie średnie roczne $11,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$ stanowi 28% poziomu dopuszczalnego. W rocznym przebiegu stężeń miesięcznych NO_2 zaznacza się, podobnie jak w przypadku dwutlenku siarki, wyraźna dominacja sezonu zimowego nad letnim. Fakt takiej sezonowości stężeń dwutlenku azotu wskazuje na dominującą emisję tego zanieczyszczenia ze źródeł energetycznych.

Celem rocznych ocen jakości powietrza na poziomie województwa jest między innymi wskazanie lokalnie występujących obszarów w danych strefach, na terenie których wystąpiły przekroczenia poziomów dopuszczalnych emitowanych zanieczyszczeń, jako terenów wymagających poprawy. Gmina Zbójno znajduje się w jednej z czterech stref wydzielonych na terenie województwa „kujawsko-pomorskiej”. Roczna ocena jakości powietrza atmosferycznego za rok 2011 wykazała, że strefa znalazła się w niekorzystnej klasie C (ze względu na ochronę zdrowia ludzi), z uwagi na stężenia pyłu zawieszonego. Klasyfikacja ze względu na ochronę roślin kwalifikuje całą strefę do klasy C ze względu na poziom ozonu.

4. Zagrożenia środowiska

4.1 Powietrze atmosferyczne i hałas

Na terenie gminy Zbójno notuje się dobry stan jakości powietrza atmosferycznego. Lokalne uciążliwości występują jedynie w okresie sezonu grzewczego na terenach o zwartej zabudowie. Warto zaznaczyć, że większość obiektów użyteczności publicznej w gminie Zbójno posiada niskoemisyjne systemy ogrzewania oparte na oleju opałowym. Należą do nich: Urząd Gminy w Zbójnie, Gimnazjum Publiczne w Zbójnie, Zespół Szkół w Działyniu, Zespół Szkół w Zbójnie, Szkoła Podstawowa w Klonowie, Szkoła Podstawowa w Rużu. Ogrzewanie węglowe posiada jedynie obiekt biblioteki i ośrodka zdrowia w Działyniu. Nie notuje się uciążliwości w zakresie emisji gazów i pyłów z terenów komunikacji. Nie notuje się także uciążliwych emisji złowonnych np. związanych z działalnością rolniczą lub przetwórstwem rolniczym.

Dotychczasowe badania i obserwacje wskazują, że zagrożenie hałasem na terenie gminy Zbójno związane jest głównie z hałasem komunikacyjnym i odnosi się do terenów przyległych do głównych tras drogowych. Na terenie gminy nie występują drogi zaliczone do kategorii dróg krajowych. Nie występują tutaj także linie kolejowe. Podstawowy układ komunikacyjny obszaru gminy stanowią drogi wojewódzkie nr 554 relacji Golub-Dobrzyń – Zbójno – Kikół oraz nr 556 relacji Zbójno – Ostrowite. Ich uzupełnienie stanowią drogi powiatowe. Są to prawie w całości drogi o nawierzchni bitumicznej.

Przeprowadzony w 2010 roku pomiar ruchu wykazał, że na wymienionych odcinkach dróg wojewódzkich średni dobowy ruch (SDR) wynosił poniżej 3000 poj./dobę. Na drodze nr 554 odnotowano natężenie ruchu 2385 pojazdów/dobę, a na drodze nr 556 odnotowano 1491

pojazdów na dobę. Ponad 70% stanowiły pojazdy osobowe. Warto zaznaczyć, że dość duży odsetek pojazdów stanowiły ciągniki rolnicze (powyżej średniej dla dróg wojewódzkich).

Na odcinkach dróg powiatowych natężenie ruchu wynosiło około 700 – 1200 pojazdów/dobę. Ruch na pozostałych drogach nie sprawia większych uciążliwości. W części wynikają one ze złego stanu ich nawierzchni, co wymusza wolny ruch pojazdów. Uciążliwości nasilają się jedynie podczas prac polowych i dotyczą hałasu emitowanego przez maszyny rolnicze.

Na obszarze gminy nie występują uciążliwości związane z hałasem przemysłowym. Pewną uciążliwość hałasową o skali lokalnej, powodować mogą jedynie niewielkie przetwórnice i drobne zakłady, obiekty rzemieślnicze, handlowe i gastronomiczne. Na terenie gminy Zbójno nie zanotowano dotąd zgłoszeń ludności dotyczących uciążliwości hałasowej obiektów działalności gospodarczej.

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie ze stosownym Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz.U. Nr 120, poz. 826) dopuszczalny poziom hałasu L_{Aeq} od tras komunikacji drogowej i kolejowej dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wynosi 55 dB w porze dziennej (dla terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i terenów zamieszkiwania zbiorowego i zabudowy zagrodowej 60 dB) oraz 50 dB nocą, a od pozostałych obiektów i działalności będącej źródłem hałasu dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wynosi 50 dB w porze dziennej oraz 40 dB nocą, a dla terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i terenów zamieszkiwania zbiorowego i zabudowy zagrodowej 55 dB w porze dziennej i 45 dB nocą.

Mimo, iż dla terenu gminy Zbójno nie było wymogu opracowania mapy akustycznej, można stwierdzić, że w strefie zagrożenia hałasem znajdują się tylko budynki zlokalizowane na terenach sąsiadujących bezpośrednio z wymienionymi wyżej drogami wojewódzkimi (zwarta zabudowa wsi Zbójno i Sitno).

4.2 Pola elektromagnetyczne

Głównymi źródłami promieniowania elektromagnetycznego w dolnym paśmie wysokich częstotliwości (0,1-300 MHz) są linie i stacje elektroenergetyczne a także liczne urządzenia radiokomunikacyjne, takie jak: nadajniki radiowe, nadajniki telewizyjne, radiotelefony, stacje przekątnikowe oraz rozmaite techniczne urządzenia przemysłowe i medyczne. Według danych literaturowych stref o podwyższonej wartości pola elektromagnetycznego można się spodziewać:

- wokół linii i stacji elektroenergetycznych o napięciu 110 kV lub wyższym;
- w pobliżu instalacji radiokomunikacyjnych i radiolokacyjnych.

Przez teren gminy przebiegają dwie linie wysokiego napięcia: linia 400 kV, przebiegająca przez tereny sołectwa Ruże i linia 110 kV, przecinająca tereny sołectwa Działyń. Linia przebiega głównie przez tereny rolne, niezabudowane.

Natężenia pól elektrycznych wzdłuż linii elektroenergetycznych szybko maleją wraz z oddalaniem się od linii – poniżej 1kV /m (dopuszczalna wg obowiązujących przepisów dla obszarów zabudowy mieszkaniowej) w odległości od 10 do 30 m licząc od rzutu skrajnego przewodu na powierzchnie terenu; z kolei stacje elektroenergetyczne z reguły charakteryzują się oddziaływaniem ograniczonym do terenu zajmowanej działki.

Największe kontrowersje społeczne budzą inwestycje związane z lokalizacją stacji bazowych telefonii komórkowej. Według danych Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty Kujawsko-Pomorskiego Oddziału Okręgowego w Bydgoszczy na terenie gminy zlokalizowane są dwie stacje bazowe telefonii komórkowej, w miejscowości gminnej Zbójno.

- PTK CENTERTEL sp. z o.o. - działka nr 268/6,
- PLUS GSM ZBÓJNO - działki nr 520, 521, 522.

Jak wynika z danych literaturowych, jak również analiz dokumentacji sporządzanych na etapie lokalizacji i budowy stacji bazowych telefonii komórkowej, urządzenia te przy prawidłowym zainstalowaniu i wprowadzeniu zabezpieczeń związanych z dostępem do anten, charakteryzują się (na poziomie terenu) bardzo małymi natężeniami pól elektromagnetycznych (EM). Z badań prowadzonych przez służby pomiarowe Państwowej Inspekcji Sanitarnej w roku 2011, w województwie kujawsko-pomorskim (a tym także na terenie gminy Zbójno) nie stwierdzono przypadków przekroczeń norm dopuszczalnych w zakresie promieniowania elektromagnetycznego.

4.3. Gospodarka odpadami

Na terenie gminy Zbójno prowadzona jest typowa gospodarka odpadami prowadzona przez odbiór odpadów zmieszanych z poszczególnych posesji i obiektów użyteczności publicznej. Segregowane jest szkło oraz tzw. odpady suche (papier i tektura, tworzywa sztuczne i metale) w systemie pojemnikowym. Odpady są wywożone poza teren gminy i tam unieszkodliwiane - od 1.07.2003 r. do Lipna. Istniejące składowisko gminne we wsi Rembiocha jest zamknięte i nie przyjmuje odpadów.

Na terenie gminy Zbójno jest realizowany program unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest. Obejmuje demontaż, transport i utylizację tego typu odpadów. Szacuje się, że na terenie gminy odpady zawierające azbest znajdują się w 701 gospodarstwach w ilości łącznej około 2899,88 Mg. W 2011 r. unieszkodliwiono 29,94 Mg odpadów zawierających azbest, w 2012 r. 24,896 MG, a w 2013 r. planuje się unieszkodliwienie 53,903 Mg tego typu odpadów.

4.4. Gospodarka wodno-ściekowa

Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy Zbójno znajduje się ujęcie wody w Zbójnie o wydajności 52 m³/h. Pobór wody jest średnio na poziomie 375,9 m³/dobę. Długość sieci wodociągowej wynosi 160,7 km, a liczba przyłączy wodociągowych 969. Stopień zwodociągowania gminy jest wysoki i wynosi około 90%. Jedna ze studni na ujęciu w Zbójnie wymaga docelowej likwidacji, a tym samym istnieje potrzeba w niedalekiej przyszłości budowy nowej studni.

Odprowadzanie ścieków

Na terenie gminy gospodarka ściekowa obejmuje dwa rodzaje rozwiązań:

- I. system kanalizacji zbiorczej z oczyszczalnią ścieków (w Zbójnie) dla wsi: Zbójno, Adamki, Wielgie i Działyń,
- II. zbiorniki wybieralne (szamba) i oczyszczalnie przydomowe.

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy wynosi 18,7 km. Wykonano dotychczas 254 przyłącza kanalizacyjne. Kanalizacja sanitarna została zrealizowana w latach 2009-2010 w zadaniach podzielonych na III etapy (I i II etap zrealizowano łącznie).

Na terenie gminy istnieje około 20 przydomowych oczyszczalni ścieków.

5. Najważniejsze problemy ekologiczne

Z przeprowadzonej analizy stanu środowiska i źródeł jego zagrożeń wynika, że gmina Zbójno należy do obszarów najmniej zanieczyszczonych w skali powiatu golubsko-dobrzyńskiego, a główne problemy ekologiczne dotyczą przede wszystkim zapobiegania zagrożeniom oraz konieczności ochrony najwartościowszych przyrodniczo terenów. Z diagnozy wynika, że do najważniejszych problemów ekologicznych należą:

I. W zakresie zagrożeń i zanieczyszczeń środowiska

- Rosnące zagrożenie jakości wód powierzchniowych.

Dotyczy to w szczególności wód płynących - rzek i mniejszych cieków, oraz niektórych jezior. Największa rzeka na terenie gminy - Ruziec, dopływ Drwęcy, prowadzi wody na pograniczu klasy II i III (odnotowano wzrost stężenia związków biogennych i zanieczyszczenie bakteriologiczne, a jezioro Ruduskie znajduje się w klasie III (według „starej” metodyki). Zanieczyszczenie wód spowodowane jest głównie spływami związków mineralnych i organicznych z pól uprawnych, dominujących obszarowo na terenie gminy, oraz po części migracją nieoczyszczonych ścieków z terenów nieskanalizowanych. Jakości wód powierzchniowych zagraża także niekontrolowany rozwój zabudowy rekreacyjnej.

- Zagrożenie zanieczyszczeniem wód podziemnych

Wody podziemne ujmowane na terenie gminy charakteryzują się w większości studni i ujęć, naturalnie podwyższoną zawartością żelaza i manganu i wymagają uzdatniania. Z uwagi na przepuszczalne podłoże gruntowe wody te zagrożone są zanieczyszczeniem ze strony ścieków odprowadzanych do gruntu (niedostatek kanalizacji, nieszczelne szamba), a z racji rozwiniętego rolnictwa, przez tzw. zanieczyszczenia obszarowe (spływy z terenów rolniczych)

- Rosnące zagrożenie hałasem, zwłaszcza komunikacyjnym.

Pomiary natężeń ruchu pojazdów w kolejnych badaniach co 5 lat notują sukcesywny wzrost, a tym samym rośnie poziom emitowanego hałasu. Na terenach sąsiadujących z drogami wojewódzkimi możliwe są przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu. W gminie Zbójno do najbardziej zagrożonych hałasem komunikacyjnym zalicza się tereny położone wzdłuż dróg wojewódzkich przebiegających przez miejscowości: Zbójno i Sitno.

II. W zakresie stanu zasobów przyrodniczych

- Bardzo mała powierzchnia lasów i terenów zadrzewionych

Na terenie gminy Zbójno lasy stanowią zaledwie 2,8% powierzchni gminy, a większe tereny zadrzewione występują jedynie w dolinie Rużca i na obrzeżach jezior.

- Znaczna podatność gleb na erozję

Ocenia się, że na terenie gminy Zbójno zagrożenie erozją gleb dotyczy około 1/3 powierzchni użytków rolnych. W największej skali zjawiska erozji dotyczą tzw. erozji wietrznej; natomiast w strefach krawędziowych dolin i rynien występują procesy erozji wodnej powierzchniowej i wąwozowej.

- Zagrożenie bioróżnorodności (brak ochrony użytków ekologicznych)

Gmina Zbójno należy do tych nielicznych gmin w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie nie wyznaczono i nie objęto ochroną żadnych użytków ekologicznych. Na otwartych terenach rolniczych gminy istnieje bardzo wiele śródpolnych oczek wodnych, mokradeł, torfowisk, które spełniają ważną rolę w utrzymaniu bioróżnorodności terenu (m.in. w rejonie miejscowości: Zbójno, Zbójenko, Łukaszewo, Wojnowo, Obory). Ulegają one stopniowemu zanikowi i degradacji w wyniku m.in. zabiegów agrotechnicznych i melioracyjnych.

III. W zakresie infrastruktury komunalnej mającej wpływ na stan środowiska

- Konieczność pełnego uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej

Na terenie gminy wskaźnik ilości ścieków poddawanych procesowi oczyszczania w istniejącej oczyszczalni gminnej ($153,8 \text{ m}^3/\text{d}$) do ogólnej ilości ścieków ($375,9 \text{ m}^3/\text{d}$) jest jeszcze stosunkowo niski i wynosi około 41%. Decyduje o tym jeszcze niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna mimo poczynionych w ostatnich latach dużych inwestycji w tym zakresie. Wskaźnik skanalizowania gminy wynosi ponad 20%. Drugi ważny wniosek wynikający z analizy gospodarki wodno-ściekowej to stwierdzenie, że moce przerobowe istniejącej oczyszczalni ścieków w Zbójnie są już praktycznie wyczerpane i dalsza ewentualna budowa sieci kanalizacyjnej wymusi rozbudowę oczyszczalni. Oznacza to, że dla zaspokojenia potrzeb gminy, w zakresie pełnego oczyszczania należy alternatywnie: dążyć do dalszej budowy sieci kanalizacyjnej oraz rozbudowy oczyszczalni lub budowy oczyszczalni przyzagrodowych, w rejonach nie przewidzianych do skanalizowania. Analiza istniejących uwarunkowań wskazuje, że lepszym rozwiązaniem będzie drugi wariant. Propozycje rozwiązań koncepcyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej zawierać będzie część III (programowa).

- Duże ilości odpadów niebezpiecznych

Prowadzony w gminie Zbójno szacunek ilości odpadów zawierających azbest określa je na około 2899,88 Mg. Wymaga to działań w zakresie unieszkodliwiania tego typu odpadów, rozłożonych na wiele lat.

Natomiast gospodarka odpadami komunalnymi odbywa się optymalnie - poprzez ich wywóz poza teren gminy.

Wymienione problemy ekologiczne, w poszczególnych kategoriach, uszeregowano w kolejności odpowiadającej, zdaniem autorów Programu, wadze zagadnienia i hierarchii ważności w odniesieniu do stanu środowiska i możliwości jego poprawy.

II. Program ochrony środowiska

1. Założenia wstępne

Podstawowymi dokumentami, w które „wpisują się” cele ochrony środowiska gminy Zbójno są przede wszystkim: „Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016”, „Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018” oraz „Program ochrony środowiska dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014”.

Cele ekologiczne stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie gminnych celów w zakresie ochrony środowiska i rozwoju infrastruktury służącej ochronie środowiska sformułowanych w „Strategii rozwoju gminy Zbójno”, „Planie rozwoju lokalnego gminy Zbójno” i „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zbójno”.

2. Cele ekologiczne założone w Programie

2.1 Wprowadzenie

Cele ekologiczne określone w Programie stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie celów i kierunków rozwoju sformułowanych w „Strategii rozwoju gminy Zbójno” oraz „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zbójno”.

Podstawowy cel ekologiczny Programu ochrony środowiska gminy Zbójno na lata 2013 – 2016 z perspektywą na lata 2017 – 2020 r. określono jako - „Ochrona zasobów i kształtowanie walorów środowiska przyrodniczego gminy w celu poprawy jakości życia mieszkańców oraz możliwości rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju turystyki i rekreacji”.

Realizacja celu głównego jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów

ochrony środowiska oraz realizacji celów częściowych. Ocena aktualnego stanu środowiska na obszarze gminy i identyfikacja najważniejszych problemów ekologicznych upoważniają do stwierdzenia, że celami tymi są:

- ochrona jakości wód powierzchniowych, zwłaszcza jezior
- ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed zanieczyszczeniem,
- utrzymanie dobrej jakości powietrza atmosferycznego,
- poprawa klimatu akustycznego
- zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej.

2.2 Obszary priorytetowe

W Programie ochrony środowiska powiatu golubsko-dobrzyńskiego określono obszary priorytetowe w 2 kategoriach: I - obszarów (obiektów) najbardziej narażonych na niekorzystne zmiany w środowisku wymagających działań minimalizujących oddziaływania oraz II - obszarów o wysokich walorach środowiska wymagających ochrony z uwagi na konieczność ich zachowania lub znaczenie dla zrównoważonego rozwoju powiatu.

Na terenie gminy Zbójno brak jest obszarów zagrożonych, wymagających działań minimalizujących. W kategorii obszarów o wysokich i znaczących walorach przyrodniczych, wymagających podjęcia (lub kontynuacji) działań ochronnych, na terenie całego powiatu wytypowano 5 obszarów, z których 1 występuje w gminie Zbójno:

- okolice Zbojna z polem drumlinowym, ze względu na unikatowy zespół geomorfologicznych form polodowcowych.

W skali gminy wydaje się za celowe wytypowanie ponadto obszarów priorytetowych ze względu na potrzebę zapewnienia wystarczającej ilości i dobrej jakości wody do picia (Zbójno).

3. Program działań dla ochrony środowiska na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020

3.1 W zakresie ochrony i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych

3.1.1 Ochrona gleb

Obszar gminy Zbójno odznacza się wysoką przydatnością zasobów glebowych dla potrzeb rolnictwa. Ze względu na położenie większości obszaru gminy na polodowcowej wysoczyźnie morenowej zbudowanej z glin zwałowych i piasków gliniastych przeważa rolnicze użytkowanie terenu. Z uwagi na „odkryty” charakter wysoczyzny morenowej występują tam procesy degradacji gleb.

Podstawowym kierunkiem działań w zakresie ochrony zasobów glebowych jest ochrona gruntów o najlepszej przydatności rolniczej przed przeznaczaniem na cele nierolnicze. Dotyczyć to powinno w szczególności gruntów II i III klasy bonitacyjnej. Kompetencje w tym zakresie posiada Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który wydaje zgodę na przeznaczenie nierolnicze gruntów klas bonitacyjnej I-III. Przy przekazywaniu gleb chronionych na cele nierolnicze należy stosować obowiązek zdjęcia i zagospodarowania wierzchniej - próchnicznej warstwy gleby.

Bardzo ważnym kierunkiem działań w zakresie ochrony zasobów glebowych jest zapobieganie procesom degradacji gleb. Na terenach o urozmaiconej rzeźbie terenu np. w strefie krawędziowej doliny Rużca i Lubianki i innych obszarach krawędziowych rynien polodowcowych i dolin wód roztopowych, jak również na stokach form drumlinowych istnieje duże zagrożenie erozją wodną powierzchniową i wąwozową.

Głównym sposobem przeciwdziałania tym procesom jest stosowanie orki wzdłuż a nie w poprzek stoku, preferowanie na stromych stokach trwałych użytków zielonych w miejsce gruntów ornych, wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień. W zakresie przeciwdziałania procesom erozji wietrznej występującej głównie na odkrytych powierzchniach wysoczyznowych, a objawiającej się wywiewaniem cząstek próchnicznych należy wprowadzać na tereny użytkowane rolniczo różnopoziome formy zieleni (kępowe, szpalerowe).

Bardzo ważnym kierunkiem działań jest racjonalne stosowanie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin, które oprócz zanieczyszczenia wód powierzchniowych

i podziemnych powodują „zmęczenie” gleby. Preferować należy stosowanie nawozów naturalnych - obornika.

Utrzymanie odpowiednich warunków wodnych w glebie zapewniają systemy melioracyjne. Należy prowadzić odpowiednią konserwację rowów i kanałów melioracyjnych przede wszystkim w celu zapewnienia ich drożności. Wadliwie funkcjonujące systemy melioracyjne (np. tylko odwadniające teren) należy sukcesywnie modernizować.

Na terenach użytkowanych rolniczo znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie tras komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu, w tym wzdłuż dróg wojewódzkich nr 554 Golub-Dobrzyń – Zbójno – Kikół oraz nr 556 Zbójno – Ostrowite, należy ograniczyć produkcję płodów rolnych do bezpośredniej konsumpcji, np. warzyw i owoców. Wzdłuż dróg należy wyłączać z użytkowania rolniczego co najmniej kilkumetrowej szerokości pas terenu i wprowadzać zadrzewienia o funkcji izolacyjnej.

Podstawowe kierunki działań w zakresie ochrony zasobów glebowych stanowią:

- ochrona gleb o wysokiej przydatności rolniczej przed zmianą sposobu użytkowania na cele nierolnicze,
- utrzymanie i odbudowa systemów melioracyjnych,
- wprowadzanie zieleni na tereny użytkowane rolniczo,
- zapobieganie procesom degradacji gleb,
- racjonalne nawożenie gleby i stosowanie środków ochrony roślin,
- wspieranie i promowanie ekologicznych sposobów produkcji rolnej,
- ochrona gleb przed zanieczyszczeniem.

Program działań na lata 2013 - 2016

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Ochrona gleb o wysokiej przydatności rolniczej przed zmianą sposobu użytkowania: • wprowadzenie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	zadanie własne	-	wójt, rada gminy
Przeciwdziałanie erozji, głównie wietrznej i wodnej poprzez wprowadzanie zadrzewień ochronnych i odpowiednich zabiegów agroekologicznych	wspieranie	fundusze ochrony środowiska	właściciele i użytkownicy gruntów
Utrzymanie i odbudowa systemów melioracyjnych • opracowanie aktualnego planu	wspieranie, inicjowanie	budżet województwa (melioracje podstawowe), użytkownicy gruntów	użytkownicy gruntów samorząd gminy

potrzeb w zakresie melioracji gruntów		(melioracje szczegółowe)	
Racjonalne nawożenie gleb i ograniczone (do niezbędnego minimum) stosowanie środków ochrony roślin	inicjowanie	-	użytkownicy gruntów
Wprowadzanie ekologicznych sposobów produkcji rolnej	inicjowanie, wspieranie	fundusze ekologiczne, fundusze unijne (szkolenia)	użytkownicy gruntów
Rekultywacja terenów zdegradowanych (np. w wyniku eksploatacji kopalin lub ruchów masowych)	wspieranie	fundusze własne użytkowników gruntów	użytkownicy gruntów, Starosta - określanie warunków i zasad rekultywacji

3.1.2 Ochrona i kształtowanie zasobów leśnych

Obszar gminy Zbójno charakteryzuje się bardzo niską lesistością, niższą od średniej dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego i województwa. Mimo to na skutek znacznej podaży gruntów o niskiej przydatności rolniczej, możliwe jest zwiększenie lesistości gminy.

Opracowany przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego Program zwiększenia lesistości zakłada zalesienie na terenie gminy do 2020 r. powierzchni 75 ha (tylko gruntów niepaństwowych). Warto zaznaczyć, że w latach 2003-2011 powierzchnia lasów w gminie Zbójno zwiększyła się z 166 ha do 238 ha, tj. aż o 72 ha. Został więc prawie w całości założony plan zalesień w pierwszej edycji Programu ochrony środowiska gminy Zbójno i Programie zwiększenia lesistości województwa kujawsko-pomorskiego.

Jednak możliwości kolejnych zalesień na terenie gminy są bardzo duże z uwagi na znaczną podaż gruntów o niskiej przydatności rolniczej. Jednak skale wielkości nowych zalesień determinują możliwości pozyskania środków zewnętrznych na założenie zalesień i ich pielęgnację.

Można określić, że przy sprzyjających możliwościach pozyskania środków finansowych na nowe zalesienia możliwe byłoby dalsze zwiększenie powierzchni leśnej gminy o co najmniej 30 ha do roku 2016 i kolejne 50 ha do 2020 r.

Pozostałe kierunki działań w lasach to:

- minimalizacja przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne
- zalesianie gruntów porolnych, w tym optymalne kształtowanie granic polno-leśnych
- ochrona lasów i zadrzewień na terenach dolin rzecznych, obszarach źródliskowych i podmokłych
- wprowadzanie zalesień i zadrzewień na tereny stokowe zagrożone erozją.

Program w zakresie ochrony lasów i zwiększenia lesistości na lata 2013 – 2016

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
minimalizacja przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne w planach zagospodarowania przestrzennego	zadanie własne	-	wójt
zalesianie gruntów porolnych i kształtowanie granic polno-leśnych • zalesienie około 30 ha gruntów porolnych	wspieranie, planowanie	Fundusz Leśny, fundusze pomocowe UE, środki własne właścicieli gruntów	Użytkownicy gruntów, Nadleśnictwo
ochrona lasów i zadrzewień na terenach dolin i rynien, obszarach źródłiskowych i podmokłych	inicjowanie	-	RDLP, Nadleśnictwo
wprowadzanie zalesień i zadrzewień na tereny stokowe zagrożone erozją	inicjowanie	Fundusz Leśny, fundusze pomocowe UE, środki własne właścicieli gruntów	Użytkownicy gruntów, Nadleśnictwo

Przy wykonywaniu zalesień należy zwrócić szczególną uwagę na dostosowanie składu gatunkowego do możliwości produkcyjnych siedlisk i wprowadzanie gatunków biocenotycznych. Będzie to miało na celu zwiększenie bioróżnorodności i naturalnej odporności przyszłych drzewostanów. Ponieważ zalesiane będą grunty słabej jakości, przewidywane potencjalne typy siedliskowe to przede wszystkim bór świeży, bór mieszany świeży i sporadycznie na glebach podmokłych ols.

Bardzo istotnym elementem zieleni w krajobrazie rolniczym są parki podworskie. Ze względu na przeważnie niezadowalający stan drzewostanu i układu przestrzennego parków wymagają one rewaloryzacji i pielęgnacji (w tym w Zbójnie i Sitnie. Działania te są możliwe przy zaangażowaniu i współpracy wszystkich służb administracji oraz właścicieli obiektów. Szczególną uwagę należy zwrócić na potrzebę rewaloryzacji parku w Zbójnie, który łącznie o odnowionym pałacu stanowiłby atrakcyjny kulturowo i turystycznie zespół pałacowo-parkowy. Rewaloryzacja obejmie odtworzenie układu przestrzennego parku, rewitalizację układu wodnego w formie otwartych rowów, niwelację terenu, wycinki pielęgnacyjne, w tym samosiewów.

3.1.3 Ochrona przyrody i krajobrazu

Głównym celem ochrony zasobów przyrodniczych na terenie gminy Zbójno jest zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie i przewracanie do stanu właściwego jej składników, w szczególności ekosystemów zachowanych w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego. Ochrona najcenniejszych przyrodniczo ekosystemów i siedlisk powinna być

realizowana poprzez obejmowanie ich ochroną prawną m.in. jako użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W tym celu niezbędne jest podjęcie działań w kierunku szczegółowego rozpoznania walorów przyrodniczych gminy przez wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej. Szczegółowe rozpoznanie zasobów przyrodniczych gminy pozwoli na wytypowanie i objęcie ochroną pomników przyrody i użytków ekologicznych. Pozwoli to także na utworzenie form ochronnych dotychczas nie występujących w tej części regionu tj. zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej.

Ze względu na położenie znacznej części gminy w systemie obszarów chronionych regionu bardzo istotne jest przestrzeganie i wdrażanie zasad gospodarowania (zakazów i ograniczeń) obowiązujących w odpowiednich aktach prawnych. System ekologiczny gminy stanowi obszar chronionego krajobrazu obejmujący przede wszystkim obszary pól drumlinowych oraz rynny polodowcowe. Na terenie gminy nie przewiduje się utworzenia rezerwatów przyrody. Na terenie gminy nie występują obszary typowane do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 i nie planuje się utworzenia tego typu obszarów, zarówno „ptasich” jak i „siedliskowych”.

Niezbędne jest podjęcie aktywnej ochrony gatunkowej roślin i zwierząt w celu zabezpieczenia przed wyginięciem dziko występujących roślin i zwierząt. Pozwoli to na zachowanie różnorodności biologicznej gminy, a zwłaszcza jej północnej części. Należy maksymalnie ograniczać zmiany sposobu użytkowania obszarów leśnych, wykluczyć likwidację śródpolnych zadrzewień, remiz, śródpolnych i śródleśnych oczek wodnych, a przy realizacji obiektów małej retencji wykonać odpowiednie przepławki dla ryb.

W zakresie ochrony zasobów przyrody nieożywionej podstawowym działaniem jest ochrona rzeźby terenu, w tym form drumlinowych, przez ograniczenie do minimum trwałe przekształcanie powierzchni ziemi.

Konieczne jest przestrzeganie wszystkich reżimów ochronnych obowiązujących na terenach chronionych prawnie jako obszar chronionego krajobrazu. Ochrony przed degradacją i zmianą rzeźby terenu wymagają także wszystkie strefy krawędziowe dolin i rynien polodowcowych, w szczególności doliny Rużca i Lubianki.

Podstawowe kierunki działań w zakresie ochrony zasobów przyrodniczych stanowią:

- przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczej w celu szczegółowego rozpoznania i udokumentowania zasobów przyrodniczych gminy,
- poprawa różnorodności biologicznej i krajobrazowej na obszarze gminy,

- uznawanie pomników przyrody, użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej,
- rewaloryzacja parków podworskich, w tym w Zbójnie,
- pielęgnacja terenów zielonych, w tym otoczenia zespołu klasztornego w Oborach,
- wprowadzanie zadrzewień i rozwój terenów zielonych, w tym zieleni publicznej,
- ograniczenie trwałych zmian rzeźby terenu.

Program działań na lata 2013 – 2016

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczej w celu szczegółowego rozpoznania i udokumentowania zasobów przyrodniczych gminy, • opracowanie i wydanie publikacji o walorach przyrodniczych gminy	inicjowanie	fundusze ekologiczne	wójt
objęcie ochroną i pielęgnacja udokumentowanych (w wyniku inwentaryzacji przyrodniczej) obiektów i terenów, w tym m.in. • uznanie za pomniki przyrody okazałych i unikalnych tworów przyrody, w tym drzew w parku w Zbójnie	zadanie własne	budżet gminy, fundusze ekologiczne	rada gminy
wprowadzanie zadrzewień śródpolnych i rozwój terenów zielonych	wspieranie	budżet państwa, fundusze celowe, budżet gminy, środki własne	użytkownicy gruntów
Pielęgnacja terenów zieleni, w tym otoczenia zespołu klasztornego w Oborach	wspieranie, zadanie własne	fundusze ekologiczne, budżet gminy	użytkownicy gruntów
pielęgnacja i rewaloryzacja parków podworskich	wspieranie, zadanie własne	budżet państwa, środki własne właścicieli, fundusze ekologiczne	właściciele obiektów
ochrona przed degradacją obszaru chronionego: „drumlinów zbójńskich” – unikalnych form rzeźby terenu, w tym przez właściwe planowanie przestrzenne i użytkowanie gruntów	zadanie własne	-	wójt, rada gminy, właściciele i użytkownicy gruntów

3.2 Program działań w zakresie poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

3.2.1 Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych

Stan czystości wód powierzchniowych zależy w głównej mierze od uwarunkowań naturalnych oraz czynników antropopresji. Uwarunkowania o cechach naturalnych to w przypadku wód płynących: charakter zalewni (np. rolnicza, leśna) i zdolność rzeki do samooczyszczania (wielkość przepływu, spadek, natlenienie itp.). Czynniki antropopresji to głównie: gospodarka ściekowa (komunalna), rolnictwo i przemysł. Na terenie gminy Zbójno brak jest przemysłu, tak więc wpływ na wody powierzchniowe i podziemne mają głównie: zanieczyszczenia pochodzące ze sfery komunalnej (ścieki sanitarne) oraz rolnictwa (zanieczyszczenia „obszarowe”).

Planowane działania w zakresie gospodarki ściekowej w sektorze komunalnym

Na terenie gminy Zbójno wskaźnik skanalizowania wynosi około 20% i należy do niższych w powiecie golubsko-dobrzyńskim, a jednocześnie istniejąca oczyszczalnia ścieków jest obciążona w około 77%. Oznacza to, że oczyszczalnia w pełni obsługuje zawartą zabudowę wsi gminnej Zbójno oraz wsi: Adamki, Działyń i Wielgie. Natomiast brak jest rozwiniętej sieci kanalizacyjnej w pozostałych miejscowościach. Dla zaspokojenia potrzeb gminy, w zakresie pełnego oczyszczania należy zatem dążyć do budowy oczyszczalni przydomowych, w rejonach nie przewidzianych do skanalizowania. Program uporządkowania gospodarki ściekowej na lata 2013-2016 nie przewiduje budowy kanalizacji sanitarnej na kolejnych obszarach. Nie można natomiast wykluczyć rozbudowy istniejącego systemu kanalizacyjnego do 2020 r., zwłaszcza w sytuacji dostępnych środków finansowych, w warunkach niewielkiego wkładu własnego gminy. Zwłaszcza można zakładać potrzebę kanalizacji wsi Sitno ze względu na znaczną liczbę mieszkańców (około 400 osób) i Klonowo (około 260 osób). Alternatywnie można przewidywać budowę lokalnych oczyszczalni kontenerowych bądź oczyszczalni przydomowych (także dla obiektów użyteczności publicznej np. szkoła).

Program działań w zakresie ochrony wód na lata 2013 – 2016 (sektor komunalny)

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
1. budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków w terenach nie przewidzianych do skanalizowania	Inicjowanie programów budowy, wspieranie	środki własne, fundusze celowe	Właściciele posesji i gospodarstw

Planowane działania w sferze gospodarki wodno-ściekowej w rolnictwie

Gospodarka rolna należy do znaczących źródeł zanieczyszczenia wód. W wyniku intensyfikacji i koncentracji produkcji rolnej następuje wzrost zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych w wyniku m.in. spływów powierzchniowych i przenikania do gruntu związków azotu i fosforu z nawozów oraz zanieczyszczeń chemicznych ze stosowanych środków ochrony roślin. Kierunki działań Programu w rolnictwie w zakresie ochrony wód obejmują:

- ograniczenie spływów powierzchniowych z pól,
- racjonalizacja nawożenia, z ukierunkowaniem na nawożenie naturalne,
- ochrona (wyłączenie z uprawy) stref brzegowych rzek i jezior,
- wyposażenie gospodarstw w płyty obornikowe i zbiorniki na gnojówkę,
- wdrożenie zasad dobrej praktyki rolniczej

Program działań w zakresie ochrony wód na lata 2013 – 2016 (rolnictwo)

Kierunki działań / zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
1. ograniczenie spływów powierzchniowych z pól: • upowszechnienie przeciwerozryjnych zabiegów agrotechnicznych • wprowadzanie fitomeliracji	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe, środki własne	Użytkownicy gruntów
2. racjonalizacja nawożenia, z ukierunkowaniem na nawożenie naturalne	-	-	Użytkownicy gruntów
3. ochrona stref brzegowych rzek i cieków: • wyłączenie z uprawy stref brzegowych o szerokości co najmniej 5 m • wprowadzanie pasów zieleni ochronnej	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe	Użytkownicy gruntów
4. wyposażenie gospodarstw w płyty obornikowe i zbiorniki na gnojówkę	Inicjowanie, promocja nowoczesnych rozwiązań technicznych	Fundusze celowa, fundusze pomocowe, środki własne	Właściciele gospodarstw
5. wdrożenie zasad dobrej praktyki rolniczej	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe	Właściciele gospodarstw

3.2.2 Ochrona przed hałasem

Na terenie gminy Zbójno problem zagrożenia hałasem nie jest znaczący. Głównym źródłem hałasu jest ruch komunikacyjny. Podstawowy układ komunikacyjny obszaru gminy stanowią drogi wojewódzkie nr 554 relacji Golub-Dobrzyń – Zbójno – Kikół oraz nr 556 relacji Zbójno – Ostrowite. Ich uzupełnienie stanowią drogi powiatowe. Są to drogi o nawierzchni bitumicznej. Do najbardziej zagrożonych hałasem komunikacyjnym w gminie Zbójno należy droga wojewódzka nr 555 i miejscowości położone przy tej drodze (Zbójno, Sitno). Zagrożenia hałasem przemysłowym nie występuje.

Podstawowym kierunkiem działań do roku 2016 w zakresie ochrony przed hałasem na terenie gminy Zbójno jest dążenie do poprawy warunków akustycznych i zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na hałas komunikacyjny w strefach jego oddziaływania. Poprawę warunków akustycznych i zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na ponadnormatywny hałas komunikacyjny można uzyskać w wyniku m.in.:

- działań skierowanych na poprawę nawierzchni dróg,
- projektowanie dróg (przebudowy dróg) z uwzględnieniem pasów zieleni izolacyjnej.

Ponadto w sferze planowania przestrzennego należy zwracać uwagę na odpowiednie kształtowanie linii zabudowy w planach zagospodarowania przestrzennego z zachowaniem bezpiecznej akustycznie odległości od tras komunikacyjnych, a w wydawanych decyzjach określać odpowiednie do tego warunki użytkowania i zagospodarowania terenu.

3.2.3 Ochrona powietrza atmosferycznego

Na terenie gminy Zbójno nie występuje problem nadmiernego zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Gmina Zbójno znajduje się w jednej z czterech stref wydzielonych na terenie województwa „kujawsko-pomorskiej”. Roczna ocena jakości powietrza atmosferycznego za rok 2011 wykazała, że strefa znalazła się w niekorzystnej klasie C (ze względu na ochronę zdrowia ludzi), z uwagi na stężenia pyłu zawieszonego. Klasyfikacja ze względu na ochronę roślin kwalifikuje całą strefę do klasy C ze względu na poziom ozonu.

Generalnie nie ma potrzeby podejmowania szczególnych działań ochronnych w tym zakresie. Problem nadmiernej okresowo lub uciążliwej emisji zanieczyszczeń do powietrza występuje lokalnie w obszarach zwartej zabudowy (niska emisja zanieczyszczeń typu energetycznego) w okresie sezonu grzewczego. Celem kierunkowym Programu w zakresie ochrony powietrza jest utrzymanie jakości powietrza co najmniej na obecnym poziomie, a celem krótkookresowym (do roku 2016) zminimalizowanie istniejących lokalnie uciążliwości

związanych z emisją niską. W pierwszej kolejności wskazane jest modernizowanie lokalnych kotłowni zasilających obiekty komunalne (biblioteka w Działyniu) i sukcesywne zastępowanie tradycyjnych systemów ogrzewania urządzeniami wykorzystującymi odnawialne źródła energii (słońca, wiatru, ciepła ziemi).

3.2.4 Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Źródłami promieniowania elektromagnetycznego na terenie gminy Zbójno są:

- linia elektroenergetyczna o napięciu 400 kV przebiegająca przez grunty wsi Ruże i linia 110 kV przebiegająca przez grunty wsi Działyn; oddziaływanie pola elektromagnetycznego mieści się w granicach 10 - 30 m po obu stronach linii,
- stacje bazowe telefonii komórkowej – 2 stacje w Zbójnie.

Jak wynika z badań naukowych, ale również analiz dokumentacji sporządzanych na etapie lokalizacji i budowy - stacje bazowe telefonii komórkowej, przy prawidłowym zainstalowaniu i wprowadzeniu zabezpieczeń związanych z dostępem do anten, charakteryzują się bardzo małymi natężeniami pól elektromagnetycznych (EM). Z badań prowadzonych przez służby pomiarowe Państwowej Inspekcji Sanitarnej w roku 2011, nie stwierdzono w województwie kujawsko-pomorskim (a tym samym na terenie gminy Zbójno) przypadków przekroczeń norm dopuszczalnych w zakresie promieniowania elektromagnetycznego.

Brak stwierdzonych przekroczeń norm dopuszczalnych pól promieniowania elektromagnetycznego nie zwalnia instytucji odpowiedzialnych za stan środowiska w województwie, powiecie i gminie od działań ochronnych, a zwłaszcza zapobiegawczych w tym zakresie. Podstawowym działaniem kierunkowym Programu jest w tej sytuacji:

- zapewnienie nadzoru i kontroli istniejących źródeł promieniowania; w tym zakresie gmina nie posiada kompetencji, może jedynie wnioskować do odpowiednich służb o przeprowadzenie kontroli,
- uwzględnienie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym problemu lokalizacji źródeł promieniowania i potencjalnych stref ich oddziaływania; jest to zadanie własne gminy.

3.2.5 Ochrona środowiska przed odpadami

Gospodarka odpadami komunalnymi w gminie Zbójno od 1 lipca 2013 r. będzie prowadzona zgodnie z wymogami ochrony środowiska. Odbiorem odpadów będą objęci wszyscy mieszkańcy gminy oraz wszystkie obiekty użyteczności publicznej, jednostki

i zakłady. Odpady będą gromadzone w pojemnikach (odpady zmieszane) oraz prowadzona będzie segregacja odpadów. Za prawidłową gospodarkę odpadami komunalnymi odpowiada samorząd gminny. Gospodarowanie odpadami niebezpiecznymi odbywa się według odrębnych przepisów.

Celem kierunkowym Programu (do roku 2016) w zakresie ochrony środowiska przed odpadami jest zapewnienie (egzekwowanie) objęcia wszystkich mieszkańców gminy zorganizowanym systemem gospodarowania odpadami komunalnymi. Wywóz odpadów i ich unieszkodliwianie będzie przebiegać poza terenem gminy (w Lipnie).

Szczególną uwagę należy zwrócić na kontynuowanie unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest przez demontaż pokryć dachowych zawierających azbest, transport i unieszkodliwianie poza terenem gminy. Do roku 2013 programem unieszkodliwiania azbestu objęto 48 gospodarstw na 701 w których zidentyfikowano tego typu odpady. Należy kontynuować działania w tym zakresie co najmniej na obecnym poziomie.

3.2.6 Zadania w zakresie zapobiegania poważnym awariom

Gmina Zbójno należy do rejonów o stosunkowo małym ryzyku wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, określanych w ustawie – Prawo ochrony środowiska *poważnymi awariami i poważnymi awariami przemysłowymi*. Na terenie gminy brak jest zakładów przemysłowych zaliczanych do kategorii obiektów o zwiększonym lub dużym ryzyku poważnej awarii przemysłowej. Mogą natomiast wystąpić zdarzenia o charakterze poważnych awarii, związanych m.in. z:

- transportem drogowym substancji niebezpiecznych,
- magazynowaniem i dystrybucją produktów ropopochodnych,
- awarią urządzeń oczyszczalni ścieków.

Według danych zawartych w programie wojewódzkim najwięcej zdarzeń o znamionach poważnych awarii związanych było z transportem substancji niebezpiecznych (transport drogowy i rurociągowy substancji niebezpiecznych). Natomiast zdarzenia o znamionach poważnych awarii w zakładach stosujących substancje niebezpieczne były stosunkowo rzadkie. Na terenie powiatu golubsko-dobrzyńskiego, w tym także gminy Zbójno, zdarzeń o znamionach poważnych awarii w ostatnich latach nie zanotowano.

Cele programowe w zakresie minimalizacji zagrożenia dla mieszkańców i środowiska z powodu zdarzeń o charakterze poważnych awarii określone zostały w programie ochrony środowiska dla całego powiatu golubsko-dobrzyńskiego. Kompetencje gminy w tym zakresie dotyczą zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom, edukacja społeczeństwa na wypadek

wystąpienia poważnej awarii oraz przeciwdziałania i ewentualnego usuwania skutków zdarzeń awaryjnych.

4. Strategia realizacji Programu

4.1 Założenia

Program ochrony środowiska gminy Zbójno obejmuje dwa horyzonty czasowe:

- 2013 – 2016
- perspektywa do roku 2020.

W okresie 4-lecia 2013 – 2016 zaplanowano działania najpilniejsze, zmierzające do wyeliminowania bądź ograniczenia zagrożeń o skali ponadnormatywnej lub uciążliwych dla mieszkańców i środowiska gminy. W okresie perspektywicznym (do roku 2020) uwzględniono kierunki działań zmierzających do:

- zapewnienia zrównoważonego kierunku społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,
- utrzymania dobrego stanu i poprawy różnorodności biologicznej środowiska przyrodniczego.

4.2 Instrumenty realizacji Programu

Podstawy prawne realizacji Programu ochrony środowiska stanowią przepisy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z art. 14 tej ustawy Program powinien określać cele i priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do realizacji wymienionych celów.

Realizacja założonych celów w Programie ochrony środowiska gminy Zbójno jest możliwa poprzez:

- pozyskiwanie środków finansowych na realizację inwestycji służących ochronie środowiska,
- optymalne wykorzystanie rozwiązań o charakterze organizacyjnym z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju,
- przestrzeganiu założonych zasad zarządzania środowiskiem,
- otrzymanie przyzwolenia społecznego na wdrażanie programu ochrony środowiska.

Jak wspomniano wyżej gmina stanowi lokalną wspólnotę samorządową na określonym terytorium, powołaną do samodzielnego wykonywania określonych ustawami szczegółowymi zadań publicznych, na których realizację wyposażona została w środki materialne.

Finansowanie inwestycji służących ochronie środowiska stanowi podstawowy instrument realizacji programu ochrony środowiska. Środki finansowe pozyskiwane są lub mogą być poprzez: opłaty i kary za gospodarcze korzystanie ze środowiska oraz fundusze celowe.

Opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska pełnią funkcję prewencyjną i redystrybucyjną. Funkcja prewencyjna realizowana jest poprzez zachęcanie podmiotów gospodarczych do instalowania odpowiednich urządzeń ochronnych, wyboru najlepszej i proekologicznej technologii, optymalnej lokalizacji inwestycji oraz oszczędnego korzystania z zasobów środowiska. Funkcja redystrybucyjna polega na gromadzeniu i przemieszczaniu środków przeznaczonych na ochronę środowiska. Opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska pobierane są za: wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza atmosferycznego, pobór wody, odprowadzanie ścieków, składowanie odpadów, zmianę sposobu użytkowania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne oraz usuwanie drzew i krzewów. Opłaty kierowane są do funduszy celowych i do budżetu gminy. Kary pieniężne pobierane są za działanie niezgodne z obowiązującym prawem, w tym z wydanymi pozwoleniami, decyzjami i koncesjami.

Możliwości pozyskiwania środków z funduszy celowych dla inwestycji proekologicznych realizowanych na obszarze gminy istnieją poprzez dotacje i pożyczki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.

Z budżetu państwa finansuje się w trybie dotacji inwestycje ponadregionalne, realizowane przede wszystkim przez jednostki samorządu terytorialnego i ich związki. Finansuje się również inwestycje w zakresie gospodarki wodnej.

Fundusze ochrony środowiska funkcjonują na podstawie ustawy - Prawo ochrony środowiska. Narodowy i wojewódzki fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej mają osobowość prawną.

Warto przytoczyć przykładowe priorytety Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu:

- budowa lub modernizacja oczyszczalni o przepustowości ponad 5 m³/dobę oraz budowa systemów kanalizacji sanitarnej ze szczególnym uwzględnieniem: terenów głównych zbiorników wód podziemnych i obszarów ich zasilania, obszarów prawnie

chronionych, zlewni rzek będących źródłem zaopatrzenia w wodę pitną, dociążenia istniejących oczyszczalni ścieków,

- budowa lub modernizacja instalacji lub urządzeń ochrony przeciwpowodziowej i obiektów małej retencji,
- budowa lub modernizacja komunalnych ujęć wody oraz stacji uzdatniania wody,
- wspieranie systemów zagospodarowania odpadów ze szczególnym uwzględnieniem odzysku i recyklingu surowców wtórnych,
- wspieranie technik i technologii ograniczających ilość wytwarzanych odpadów,
- dofinansowywanie budowy i modernizacji instalacji oraz przedsięwzięć mających na celu unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych,
- ograniczenie niskiej emisji w miejscowościach posiadających status uzdrowiska i obszarach szczególnie chronionych,
- wspieranie działań dotyczących wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
- działania związane ze zwiększeniem efektywności energetycznej w tym termomodernizacja budynków,
- dofinansowywanie programów edukacyjnych i konkursów dotyczących ochrony środowiska skierowanych do dzieci i młodzieży.

Większość banków ma w swojej ofercie kredyty inwestycyjne, w tym również na przedsięwzięcia proekologiczne. Znaczący udział w kredytowaniu inwestycji w zakresie ochrony środowiska o znaczeniu ponadregionalnym ma Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Finansuje on inwestycje wymagające znacznych nakładów, realizowane głównie przez jednostki samorządu terytorialnego. Liderem w zakresie kredytowania w formach preferencyjnych jest Bank Ochrony Środowiska S.A. Bardzo ciekawą ofertę ma Spółdzielcza Grupa Bankowa (SGB) – kredyt preferencyjny z dopłatą ARiMR do oprocentowania, kredyt na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych z częściową spłatą kapitału.

Przedsięwzięcia proekologiczne finansowane są także przez fundacje i agencje np. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej „Counterpart Fund”, który środki przeznacza na m.in. na inwestycje z zakresu ochrony środowiska na obszarach wiejskich, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która finansuje, głównie w formie dotacji, przedsięwzięcia proekologiczne realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego na terenach wiejskich, Ekofundusz – wspiera przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska i ułatwia transfer na polski rynek najlepszych technologii i stymuluje rozwój polskiego przemysłu ochrony środowiska, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, która udziela

dotacji m.in. na projekty infrastrukturalne w zakresie ochrony środowiska. Przy realizacji konieczna jest współpraca z partnerem niemieckim.

Projekty realizowane przez podmioty gospodarcze, tj. podmioty nastawione na osiąganie zysku, otrzymują wsparcie najczęściej w postaci niskooprocentowanych kredytów (kredytów preferencyjnych), rzadziej dotacji. Środki własne tych podmiotów są więc głównym źródłem finansowania inwestycji w zakresie ochrony środowiska.

Pośród środków pomocy zagranicznej wyróżniają się fundusze Unii Europejskiej. Podstawowym programem na terenach wiejskich, w tym współfinansującym inwestycje służące ochronie środowiska jest Program rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Obecnie (czerwiec 2013) znana jest wstępna wersja PROW 2014-2020. Priorytet 4. projektu Programu określono jako „Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa”, którego celem jest odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, poprawa gospodarki wodnej i poprawa gospodarowania glebą. PROW przewiduje m.in. działania: „Działanie rolnośrodowiskowoklimatyczne” oraz „Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami”. Priorytet 5. „Zwiększenie sekwestracji węgla w rolnictwie i leśnictwie” przewiduje m.in. działanie „Zalesienie i tworzenie terenu zalesionego”.

4.3 Uspołecznienie Programu, edukacja ekologiczna

Jedną z podstawowych zasad realizacji polityki państwa w zakresie ochrony środowiska jest uspołecznienie procesów planowania, programowania i podejmowania decyzji. Zgodnie z art. 46 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, wszelkie programy i plany o charakterze strategicznym, dotyczące m.in. planowania przestrzennego, strategii rozwoju gospodarczego a także polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko odbywa się z udziałem społeczeństwa. Program ochrony środowiska jest z założenia proekologiczny, stąd częste są przypadki odstąpienia od procedury oceny jego oddziaływania na środowisko.

Tworząc program ochrony środowiska dla gminy Zbójno, będący aktualizacją obecnie obowiązującego dokumentu na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016 założono, że projekt dokumentu konsultowany będzie z samorządem powiatowym (zgodnie z wymogami ustawowymi) oraz z wytypowanymi jednostkami i organizacjami, wskazanymi przez wójta gminy i zamawiającego tj. Starostwo Powiatowe w Golubiu-Dobrzyniu, a także opublikowany na stronie internetowej Gminy. Zebrane tą drogą uwagi i wnioski poddane zostaną analizie i społecznej dyskusji. Na każdy wniosek lub postulat autorzy Programu udzielą odpowiedzi, a propozycje uzasadnione włączone zostaną do dokumentu końcowego.

Niezwykle ważnym elementem strategii realizacji Programu ochrony środowiska jest upowszechnienie jego ustaleń wśród społeczności gminy oraz prowadzenie możliwie szerokiej akcji edukacyjnej. Edukacja ekologiczna dotyczyć powinna z jednej strony podstawowych zasad ochrony środowiska, z drugiej natomiast popularyzowania walorów środowiska przyrodniczego własnej „małej ojczyzny”. Adresatami Programu są nie tylko ci którzy zanieczyszczają środowisko i mają określone zadania do wykonania, ale także całe społeczeństwo, w szczególności młodzież. Program powinien być upowszechniony w szkołach gminy, a młodzież mogłaby zostać włączona do społecznej akcji monitorowania zmian w środowisku.

5. Zarządzanie Programem

5.1 Instytucje odpowiedzialne, kompetencje gminy

Gminny program ochrony środowiska, zgodnie z przepisami ustawy – Prawo ochrony środowiska zatwierdza rada gminy. Podstawowym organem, który jest odpowiedzialny za realizację programu ochrony środowiska gminy jest organ wykonawczy gminy - wójt. Z realizacji programu co 2 lata wójt składa radzie gminy stosowne sprawozdania.

Kompetencje samorządu gminnego reguluje ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 z 2001 r., poz. 1591 z późniejszymi zmianami). Mieszkańcy zamieszkujący określone terytorium tworzą gminną wspólnotę samorządową. Gmina posiada osobowość prawną, wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. Ustawy

określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- ochrony zdrowia,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego.

W zakresie ochrony środowiska samorząd gminny posiada znaczące kompetencje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, powietrza atmosferycznego, gospodarki odpadami i ochrony przyrody. Są to przede wszystkim kompetencje o charakterze porządkowo-komunalnym częściowo z uprawnieniami kontrolnymi.

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej i ochrony wód jest to m.in. zapewnienie mieszkańcom wystarczającej ilości wody pitnej odpowiedniej jakości, zapewnienie systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych, zapobieganie degradacji i poprawa stanu wód powierzchniowych decydowanie o zawarciu ugody w sprawie zmian stosunków wodnych.

W zakresie ochrony powietrza atmosferycznego są to zadania o charakterze zobowiązująco-reglamentacyjnym np. wydawanie decyzji emisyjnych, określanie obszarów o podwyższonych stężeniach zanieczyszczeń, ustanawianie ograniczeń co do czasu pracy lub korzystania z urządzeń technicznych lub środków transportu stwarzających uciążliwość w zakresie hałasu i wibracji.

W zakresie gospodarki odpadami zadania te obejmują m.in. zapobieganie powstawaniu odpadów, zapewnienie czystości i porządku na terenie gminy, zapewnienie budowy, utrzymania i eksploatacji instalacji i urządzeń do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów komunalnych, wyposażenie nieruchomości w urządzenia służące do gromadzenia odpadów.

W zakresie ochrony przyrody władze gminy mają możliwość uzgadniania bądź tworzenia form ochrony przyrody. Rada Gminy może w drodze uchwały uznawać obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej. Organy gminy wydają zezwolenia na usuwanie drzew i krzewów, mogą ustanowić park gminny.

Władze gminy zobowiązane są do sprawowania kontroli przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska.

5.2 Monitoring

Najważniejszym procesem wdrażania Programu jest kontrola realizacji założonych w nim celów, poprzez monitorowanie stanu środowiska. Działania te wraz z oceną stopnia realizacji zadań określonych celami niniejszego opracowania dostarczą podstawowych informacji o stopniu wdrożenia i efektach realizacji Programu.

W celu zwiększenia efektywności działań na rzecz ochrony środowiska oraz skuteczności realizowanego Programu prowadzony jest przez organy administracji system pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska zwany państwowym monitoringiem środowiska, którego podstawowym zadaniem jest dostarczanie informacji o:

- aktualnym stanie środowiska i stopniu zanieczyszczenia jego poszczególnych komponentów,
- ładunkach zanieczyszczeń odprowadzanych do środowiska,
- dynamice antropogenicznych przemian środowiska przyrodniczego,
- przewidywanych skutkach korzystania ze środowiska.

Państwowy monitoring środowiska w obszarze swojego działania obejmuje podsystemy:

- monitoringu powietrza atmosferycznego, hałasu i promieniowania niejonizującego,
- monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych,
- monitoringu powierzchni ziemi, gleb i odpadów,
- monitoringu przyrody ożywionej,
- monitoringu zintegrowanego,
- działania w zakresie ochrony przed poważnymi awariami.

System państwowego monitoringu środowiska umożliwi realizację obowiązków wynikających z ratyfikowania międzynarodowych konwencji oraz zalecenia obowiązujące w Unii Europejskiej.

Przyjęty główny cel ochrony środowiska gminy Zbójno to „Ochrona zasobów i kształtowanie walorów środowiska przyrodniczego gminy w celu poprawy jakości życia mieszkańców oraz możliwości rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju turystyki i rekreacji”.

Kontrola realizacji celu głównego wiązać się będzie z nadzorem (monitoringiem) celów częściowych, w tym stanu zaawansowania zadań z zakresu:

- ochrony gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- ochrony unikalnych form rzeźby terenu (drumlinów),
- ochrony jakości wód rzek i jezior,
- poprawy jakości wód powierzchniowych,
- zwiększenia lesistości gminy,
- zachowania i kształtowania różnorodności biologicznej,
- wdrożenia nowoczesnego systemu gospodarki odpadami,
- kształtowanie systemu obszarów chronionych,
- dalsza poprawa jakości powietrza atmosferycznego,
- zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed degradacją.

Wskaźnikiem skuteczności realizacji celów ochrony środowiska na obszarze gminy będzie system nadzoru i kontroli wdrażania Programu, który będzie polegał na:

- składanie przez wójta co 2 lata Radzie Gminy oceny realizacji Programu,
- dokonywaniu oceny realizacji programów naprawczych poszczególnych komponentów środowiska.

Miernikami skuteczności polityki ekologicznej powinny być:

- stopień zmniejszenia różnicy (w %) między faktycznym zanieczyszczeniem środowiska (np. depozycją lub koncentracją poszczególnych zanieczyszczeń w powietrzu, wodzie, glebie),
- ilość zużywanej energii, materiałów, wody oraz ilość wytwarzanych odpadów i emitowanych zanieczyszczeń,
- stosunek kosztów do uzyskiwanych efektów ekologicznych (dla oceny programów i projektów inwestycyjnych w ochronie środowiska),

Powyższe wskaźniki powinny być gromadzone i wykorzystywane do ocen realizacji gminnego programu ochrony środowiska w dwóch przekrojach: terytorialnym (do przedsiębiorstwa włącznie) i branżowym.

Poza głównymi miernikami przy ocenie skuteczności realizacji programu ochrony środowiska gminy będą stosowane wskaźniki społeczno-ekonomiczne, wskaźniki presji na środowisko i stanu środowiska oraz wskaźniki reakcji państwa i społeczeństwa, a mianowicie:

I. Wskaźniki społeczno-ekonomiczne:

- poprawa stanu zdrowia ludności gminy, mierzona przy pomocy takich mierników jak długość życia, spadek umieralności niemowląt, spadek zachorowalności na obszarach, w których szkodliwe oddziaływania na środowisko i zdrowie występują w dużym natężeniu,
- zmniejszenie zużycia energii, surowców i materiałów na jednostkę produkcji oraz zmniejszenie całkowitych przepływów materiałowych w gospodarce,
- zmniejszenie tempa przyrostu obszarów wyłączanych z rolniczego i leśnego użytkowania dla potrzeb innych sektorów produkcji i usług materialnych;
- coroczny przyrost netto miejsc pracy w gminie w wyniku realizacji przedsięwzięć ochrony środowiska.

II. Wskaźniki stanu środowiska i zmiany presji na środowisko:

- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód, poprawę jakości wód płynących, stojących i wód podziemnych, poprawę jakości wody do picia oraz spełnienie przez wszystkie te rodzaje wód obowiązujących wymagań jakościowych,
- poprawa jakości powietrza poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza, zwłaszcza zanieczyszczeń szczególnie szkodliwych dla zdrowia i zanieczyszczeń wywierających najbardziej niekorzystny wpływ na ekosystemy,
- zmniejszenie uciążliwości hałasu, przede wszystkim poziomu hałasu na granicy własności wokół obiektów przemysłowych oraz hałasu wzdłuż tras komunikacyjnych,
- zmniejszenie ilości wytwarzanych i składowanych odpadów,
- ograniczenie degradacji gleb, zmniejszenie powierzchni obszarów zdegradowanych na terenach poeksploatacyjnych, w tym rekultywacja nieczynnych wyrobisk i likwidacja dzikich składowisk odpadów,
- wzrost lesistości gminy,
- zahamowanie zaniku gatunków roślin i zwierząt oraz zaniku ich naturalnych siedlisk, a także pomyślne reintrodukcje gatunków,

- zmniejszenie negatywnej ingerencji w krajobrazie oraz kształtowanie estetycznego krajobrazu zharmonizowanego z otaczającą przyrodą.

III. Wskaźniki aktywności władz gminy i społeczeństwa:

- sprawność i poprawność merytoryczna wydawanych decyzji administracyjnych,
- spójność i efekty działań w zakresie monitoringu i kontroli,
- zakres i efekty działań edukacyjnych oraz stopień udziału społeczeństwa w procesach decyzyjnych,
- opracowywanie i realizowanie przez samorządy, ich związki, grupy i organizacje pozarządowe projektów na rzecz ochrony środowiska.

Realizacja programu ochrony środowiska gminy wymagać będzie regularnej, wg założonych etapów i okresów, oceny wykonania. Zakres monitoringu obejmować powinien:

- ocenę zgodności realizacji z przyjętym harmonogramem
- ocenę zaawansowania realizacji przyjętych celów, w tym obserwacja efektów ekologicznych
- analizę rozwiązyanych lub powstałych problemów.

Prowadzenie monitoringu w zaproponowanym zakresie będzie pomocne w sporządzaniu okresowych raportów, a przede wszystkim pozwoli na efektywny nadzór i ewentualne korygowanie (aktualizowanie) Programu w miarę zaawansowania prac i pojawiających się zmian uwarunkowań zewnętrznych (np. prawnych). Okresowa ocena będzie potrzebna dla ewentualnej korekty założonych celów i strategii ich wykonania. Szczególnie ważne jest stopniowe, w miarę zaawansowania Programu, ustalanie kolejnych zadań i przedsięwzięć w okresach np. 2-letnich.

Najważniejszym zadaniem systemu monitorowania Programu jest jednak, nie kontrola sprawności systemu zarządzania Programem, a obserwacja uzyskanych w efektów ekologicznych, w tym poprawy stanu środowiska (także poprawa jakości życia mieszkańców gminy).

W tabeli poniżej podano proponowane wskaźniki monitorowania efektów ekologicznych:

Lp.	Wskaźnik	Stan początkowy 2012	Okres realizacji				
			2013	2014	2015	2016	2017 - 2020
1.	Jakość wód powierzchniowych: • udział % rzek wg klas czystości • jeziora badane wg klas czystości / stanu ekologicznego	II/III klasa – 100% II/III klasa / umiarkowany					
2.	Jakość wód podziemnych • klasyfikacja jakości wód podziemnych • ilość ujęć nie odpowiadających wymogom sanitarnym	II -					
3.	Pobór wody: • ilość przyłączy wodociągowych	969					
4.	Ilość ścieków oczyszczanych • ilość przyłączy kanalizacyjnych	254					
5.	Klasyfikacja stanu powietrza atmosfer.	C					
6.	Wielkość emisji zanieczyszczeń • pyłowych • gazowych						
7.	Ilość wytwarzanych odpadów komunalnych	Mg/rok					
8.	Ilość unieszkodliwionych odpadów azbestu	Mg/rok	53,903				
9.	Wskaźnik lesistości gminy: • powierzchnia nowych zalesień	2,8%					
10.	Wskaźniki ochrony przyrody: • ilość rezerwatów/pomników przyrody • powierzchnia użytków ekologicznych • % powierzchni objętej ochroną prawną	-/- - 68,3					

6. Przewidywane koszty realizacji Programu

W niniejszym rozdziale dokonano oszacowania kosztów realizacji Programu jedynie dla I okresu ramowego, tj. na lata 2013 –2016. Założenie to przyjęto z uwagi na to, że w dłuższym przedziale czasu (do roku 2020) szacunek kosztów obarczony byłby zbyt dużym błędem.

Zgodnie z założeniami Programu w I okresie realizacji, w latach 2013 –2016, przewidziane są działania zarówno ze sfery zarządzania, planowania jak i zadania o charakterze inwestycyjnym. W tabeli poniżej podano szacunkowe koszty w podziale na określone w Programie sfery działań, przy czym szacunki oparte są na kosztach realizacji konkretnych przedsięwzięć zgłoszonych przez inwestorów, wskaźnikach kosztów budowy i eksploatacji określonych typów urządzeń oraz na ocenie możliwych do zaangażowania środków własnych głównych realizatorów Programu.

Szacunkowe koszty realizacji Programu

Lp.	Sfera działań	Koszty w latach 2013-2016 w tys. PLN			Źródła finansowania
		pozainwestycyjne	inwestycyjne	razem	
1.	Ochrona powierzchni ziemi, ochrona gleb	-	10,0 (zadrzewienia śródpolne)	10,0	WFOŚiGW, środki własne właścicieli gruntów
2.	Ochrona przyrody i krajobrazu	5,0 (inventaryzacja przyrodnicza gminy)	100,0 (rewaloryzacja parków podworskich – Zbójno, Sitno, Obory)	105,0	WFOŚiGW, budżet gminy, środki własne właścicieli (parki)
3.	Zalesienia i zadrzewienia	-	150,0 (zalesienie około 30 ha)	150,0	Fundusz leśny, WFOŚiGW
4.	Ochrona wód i gospodarka wodno-ściekowa	5,0 (aktualizacja potrzeb w zakresie melioracji)	200,0 (dofinansowanie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków)	205,0	środki własne gmin, WFOŚiGW, NFOŚiGW, środki pomocowe UE
5.	Ochrona powietrza	5,0 promocja, edukacja	b.d. (inwestycje osób fizycznych i firm)	5,0	WFOŚiGW, środki własne podmiotów gospodarczych
6.	Gospodarka odpadami	-	200,0 unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest	200,0	Wg ustaleń Planu gospodarki odpadami (środki pomocowe UE)
7.	Edukacja ekologiczna	10,0 (programy edukacyjne w szkołach, konkursy, materiały szkoleniowe)	-	10,0	Budżet gminy, GFOSiGW
8.	Zarządzanie Programem /w tym monitoring/	-	5,0 (zakup sprzętu komputerowego)	5,0	środki własne gminy
	Razem:	25,0	665,0	690,0	

7. Załączniki

Załącznik 1 Wybrane akty prawne

Regulacje prawne w zakresie ochrony środowiska zawarte są w wielu ustawach i aktach wykonawczych (rozporządzeniach, zarządzeniach). Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U.

z 2013 r., poz. 627),

- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku - Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. poz. 145 z 2012 r. z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. Nr 213, poz. 1397),
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2013 r. poz. 21),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. Nr 120, poz. 826 ze zmianą),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. Nr 137, poz. 984).

Zał. 2 Literatura i wybrane dokumenty programowe

- Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2002 r.,
- Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2009 r. (Monitor Polski Nr 34, poz. 501),
- Program ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018 przyjęty Uchwałą Nr XVI/299/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 grudnia 2011 r.,

- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020 przyjęta uchwałą nr XLI/586/05 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 grudnia 2005 r.,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego przyjęty uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko – Pomorskiego Nr 97, poz. 1437,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zbójno, Zarząd Gminy Zbójno, 1998 r.,
- Aktualizacja Programu ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami dla powiatu golubsko-dobrzyńskiego na lata 2007-2010 z perspektywą na lata 2011-2014, przyjęta Uchwałą Nr XXII/125/08 Rady Powiatu Golubsko-Dobrzyńskiego z dnia 26 czerwca 2008 r.,
- Program kompleksowej ochrony gruntów przed erozją w województwie toruńskim, Instytut Planowania i Urządzania Obszarów Wiejskich, ART Olsztyn, 1990 r.,
- Raporty o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, WIOŚ, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Bydgoszcz, 1999-2012 r.,
- Przyroda Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Bydgoszcz, 2001 r.,
- Dysarz R., Przystalski A. (red.), Raport o stanie przyrody województwa kujawsko-pomorskiego. Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Bydgoszcz 2001,
- Program zwiększania lesistości i zadrzewień w latach 2001-2020, Wojewoda Kujawsko-Pomorski, Bydgoszcz 2001 r.,
- Marszelewski W., Burak Sz., Solarczyk A., Jeziora województwa kujawsko-pomorskiego, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wydział Ochrony Środowiska, Bydgoszcz 2000,
- Ochrona środowiska w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2007-2009, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2011 r.,
- Odnawialne źródła energii – zasoby i możliwości wykorzystania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu 2010,

- Warunki przyrodnicze produkcji rolnej w województwie wrocławskim, IUNG Puławy, 1988 r.,
- Kodeks dobrej praktyki rolniczej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002 r.,
- Kondracki J., Geografia fizyczna Polski, PWN Warszawa 1980,
- Województwo kujawsko-pomorskie. Obszary chronione. Mapa w skali 1:250 000, 2001, Wydział Ochrony Środowiska, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz,
- Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31 XII 2011 r. PIG, Warszawa 2012 r.

Uzasadnienie

Program Ochrony Środowiska Gminy Zbójno stanowi aktualizację dokumentu przyjętego Uchwałą Nr XV/73/2004 Rady Gminy Zbójno z dnia 28 czerwca 2004 roku. Opracowany Program ma charakter kierunkowy, a nakreślone w nim działania stanowią wytyczne dla realizacji przedsięwzięć w przeciągu ośmiu lat.

Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 1232) na organie wykonawczym gminy spoczywa obowiązek sporządzenia aktualizacji programów ochrony środowiska w celu realizacji polityki ekologicznej państwa.

Zaktualizowany dokument zawiera charakterystykę terenu Gminy oraz analizę i ocenę aktualnego stanu jego środowiska. Przedmiotowy dokument określa politykę środowiskową, ustala cele i zadania środowiskowe oraz szczegółowe programy zarządzania środowiskowego, na terenie Gminy Zbójno.

Przyjęte w Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Zbójno priorytety oraz zadania służyć będą realizacji obowiązujących wymogów ustawowych w dziedzinie ochrony środowiska.. W poszczególnych działach przedstawiono aktualny stan poszczególnych komponentów środowiska, kierunki zmian oraz wytyczone cele wraz z celem priorytetowym. Na podstawie określonych kierunków działań wyodrębniono zadania, których realizacji podejmie się Gmina Zbójno lub inne jednostki odpowiedzialne.

Pismem z dnia 15 listopada 2013 roku Zarząd Powiatu Gołubsko-Dobrzyńskiego zaopiniował pozytywnie projekt „Programu Ochrony Środowiska Gminy Zbójno na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020”.